

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Kateřina Příhodová

Možnosti environmentální edukace ve vzdělávání dospělých

Olomouc 2018

vedoucí práce: PaedDr. Alena Jůvová, Ph. D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze literaturu a prameny uvedené v seznamu.

V Olomouci dne

.....

Bc. Kateřina Příhodová

Poděkování

Děkuji PaedDr. Aleně Jůvové, Ph. D. za její odborné vedení a cenné rady při tvorbě této diplomové práce. Dále děkuji všem respondentům za účast a spolupráci ve výzkumném šetření.

OBSAH

Úvod.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Vzdělávání dospělých.....	9
1.1 Pedagogika a Andragogika	9
1.2 Celoživotní vzdělávání – učení	10
1.3 Charakteristika vzdělávání dospělých.....	12
1.4 Osoba vzdělavatele, metody a formy vzdělávání dospělých	15
1.5 Systém vzdělávání dospělých	20
1.6 Zájmové vzdělávání dospělých	22
2 Environmentální edukace.....	24
2.1 Ochrana přírody a ekologie	24
2.2 Environmentální edukace a její vymezení	28
2.3 Environmentální edukace v Pardubickém kraji	32
2.4 Portál ministerstva životního prostředí – Ekocentra.cz.....	34
2.4.1 Ekocentra v okrese Chrudim.....	36
2.4.2 Ekocentra v okrese Pardubice	39
2.4.3 Ekocentra v okrese Svitavy	40
2.4.4 Ekocentra v okrese Ústí nad Orlicí	41
3 Zhodnocení dosavadních poznatků o problematice.....	43
EMPIRICKÁ ČÁST	45
4 Metodologie a cíl výzkumného šetření	46
4.1 Cíl a výzkumné otázky.....	46
4.2 Metody výzkumného šetření	47
4.2.1 Rozhovor/Interview.....	48
4.2.2 Kvalitativní kódování.....	49
4.2.3 Anketa	49
4.3 Výzkumný soubor	50
4.4 Realizace a průběh výzkumného šetření	51
5 Prezentace výsledků výzkumného šetření.....	53
5.1 Otevřené kódování	53

5.2 Axiální kódování.....	61
5.3 Selektivní kódování.....	63
5.4 Výsledky anketního šetření.....	65
6 Diskuze	71
7 Doporučení pro praxi.....	74
Závěr.....	75
Seznam použitých zkratk.....	77
Seznam použité literatury.....	78
Internetové zdroje	84
Seznam obrázků, tabulek, schémat	90
Seznam příloh	91

Úvod

„Pro život, ne pro školu se učíme.“ (Seneca)

Tato diplomová práce se bude zabývat vzděláváním dospělých se zaměřením na environmentální edukaci a její možnosti. Vzdělávání dospělých se stává stejně významné a důležité jako vzdělávání dětí a v posledních letech nabývá stále většího významu. Jedná se o odvětví velmi rozmanité a existuje celá řada oblastí, ve kterých se můžeme vzdělávat. K těmto oblastem patří také environmentální edukace, tj. výchova a vzdělávání ekologická, environmentální a pro udržitelný rozvoj. Environmentální edukace je u dospělých však značně opomíjena, ačkoliv je jeho nedílnou a významnou součástí.

Vzdělávání dospělých patří do celoživotního vzdělávání, resp. učení. Potřebu a nutnost celoživotního učení výstižně popisuje úvodní citát ze starověku od římského stoického filozofa Senecy. Svět se neustále vyvíjí, a proto je žádoucí, aby se lidé pořád učili něčemu novému a přizpůsobovali se změnám. Nové a modernější technologie, počítačové systémy a pracovní postupy nás obklopují ze všech stran. Jestliže chceme být plnohodnotnými členy společnosti, mělo by být více než žádoucí, abychom se celoživotně vzdělávali. Myslím si, že citát lze aplikovat také na environmentální edukaci, jelikož jejím hlavním smyslem by měla být především výchova a vzdělávání kultivovaných a ohleduplných jedinců, kteří budou přírodu, životní prostředí a celkově život chránit a žít v souladu s ostatními.

Téma diplomové práce jsem si vybrala, protože mě problematika vzdělávání dospělých velmi zajímá. Ve své práci jsem se konkrétně zaměřila na environmentální edukaci, jelikož si myslím, že se jedná o téma v současné době velmi aktuální. Jak jsem se z vlastní zkušenosti několikrát přesvědčila, tak technologie, stroje a mnohdy bezohledné chování některých lidí má na přírodu a životní prostředí negativní vliv. Dle mého názoru se vzdělávání dospělých v této oblasti stává stále důležitější a při ochraně přírody a životního prostředí by do budoucnosti mohlo hrát důležitou roli. Ráda bych proto zjistila, jaká je situace v mém rodném Pardubickém kraji.

Cílem teoretické části je charakterizovat environmentální edukaci, vzdělávání dospělých a popsat situaci této problematiky v České republice a v Pardubickém kraji. Teoretická část stanovuje rámec pro empirickou část a charakterizuje pojmy spojené se vzděláváním dospělých a environmentální edukací. Po vymezení základních pojmů se dále zabývá analýzou a charakteristikou situace v České republice a zejména pak v Pardubickém kraji, přičemž empirická část se zaměří právě na tento kraj.

Hlavním cílem empirické části diplomové práce je zjistit, jaké možnosti environmentální edukace ve vzdělávání dospělých se nabízejí v Pardubickém kraji. Dílčí cíle jsou: zjistit zájem dospělých o environmentální edukaci v Pardubickém kraji, zjistit, jaká je současná nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji, posoudit, zda je stávající nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji dostačující. Empirická část práce obsahuje cíle a metody práce, které byly využity při výzkumu. Dále obsahuje analýzu rozhovorů a výsledků ankety a následné shrnutí zjištěných poznatků celé práce.

Teoretická část

1 Vzdělávání dospělých

První kapitola se bude zabývat definováním základních pojmů, jež jsou úzce spjaty s tématem diplomové práce. Dále se bude zabývat celoživotním vzděláváním a zařazením vzdělávání dospělých do tohoto systému. Na závěr se kapitola bude věnovat jednotlivým typům vzdělávání dospělých a zejména zájmovému vzdělávání dospělých, do kterého je zařazena mimo jiné také environmentální edukace.

1.1 Pedagogika a Andragogika

K základním pojmům v rámci problematiky vzdělávání dospělých patří zcela jistě pedagogika a andragogika. **Pedagogika** je pojem, na který nalezneme v literatuře řadu definic. Příhoda (in Helus, Jedlička, 2014, s. 45) vycházel z behavioristického pojetí a definuje pedagogiku jako vědu, která se zabývá změřitelnými a uchopitelnými změnami v chování člověka. Jůva sen. & jun. (1999, s. 8, 9) uvádějí, že pedagogika je vědou o nepřetržité a celoživotní výchově dětí, mládeže i dospělých, jejímž úkolem je především popsat a klasifikovat dle kritérií pedagogické jevy.

Průcha, Walterová a Mareš (2009, s. 197) pedagogiku chápou jako vědu, která se zabývá výchovou a vzděláváním, tj. edukací, nejen ve školských institucích pro děti a mládež, ale i v celém životě. Stejně tak však může být považována za studijní obor na pedagogických fakultách nebo za činnost učitelů, která směřuje k dosažení cílů ve vzdělávání. Průcha (2017, s. 33) dále uvádí, že pedagogika se orientuje na vše, co vytváří jakékoliv edukační prostředí, procesy, které v prostředí probíhají a efekty a výsledky těchto procesů.

Další pohled na pedagogiku můžeme zaznamenat např. na Slovensku. Obržálek, Horváthová a kol. (2004, s. 229) pedagogiku definují jako vědu o výchově a vzdělávání, která zasahuje do různých oblastí společenského života, nejen školního. Pedagogika se zaměřuje na zkoumání zákonitostí a podstaty výchovy a vzdělávání jako společenského jevu a na základě objasněného obsahu, cílů či metod stanovuje pedagogické zásady a přístupy pro výchovu a vzdělávání.

Neméně důležitým pojmem je **andragogika**. Také na tento pojem existuje řada názorů. Palán (2002, s. 16) charakterizuje andragogiku jako „...*vědu o výchově dospělých, vzdělávání dospělých a péči o dospělé, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace a zabývající se její personalizací, socializací a enkulturací.*“ Průcha, Mareš a Walterová (2009, s. 18) definují andragogiku jako teorii vzdělávání dospělých, která vedle pedagogiky vznikla jako samostatný vědní obor.

Bednaříková (2012a, s. 10, 11) dále uvádí, že pojem andragogika může být kromě vědního oboru chápán jako studijní obor, který připravuje budoucí odborníky pro výchovu, péči a vzdělávání dospělých, ale také jako odborný časopis vydávaný Asociací institucí vzdělávání dospělých. Dle Beneše (2014, s. 11) je andragogika vědní obor zabývající se konkrétně problematikou vzdělávání dospělých. Jako věda je andragogika zaměřena na všechny aspekty učení a vzdělávání dospělých a má své důležité místo v systému věd o výchově a vyučování. Slovenští autoři Hotár, Paška, Perhács a kol. (2000, s. 38) dodávají, že andragogika je v tom nejširším pojetí teorie o vzdělávání a o výchově dospělého jedince.

1.2 Celoživotní vzdělávání – učení

Vzdělávání dospělých je nedílnou součástí celoživotního vzdělávání. Dle Zormanové (2017, s. 21) lze celoživotní vzdělávání chápat jako neustálé a permanentní vzdělávání v průběhu celého života člověka. Účelem tohoto vzdělávání je především rozvoj člověka, ať už v oblasti jeho zájmů, dovedností, vědomostí či zkušeností. V současné době se však spíše používá místo pojmu celoživotní vzdělávání, celoživotní učení (angl. *lifelong learning*). Toto označení je více používáno z důvodu přenesení odpovědnosti za získávání a rozvíjení znalostí, dovedností, schopností a kompetencí na samotného jedince (Průcha, Veteška, 2014, s. 60). Palán (2002, s. 28, 29) uvádí, že celoživotní učení představuje zásadní změnu v systému vzdělávání a umožňuje člověku vzdělávat se v souladu s vlastními zájmy, úkoly a potřebami. Podle Jarvise (in Thelenová, 2014, s. 87) celoživotní učení zrcadlí zájem lidí o vzdělávání dospělých a více zvýrazňuje sociální a kulturní rozdělení kapitalistické společnosti.

Celoživotní vzdělávání, resp. učení je také jednou z hlavních priorit Evropské unie. Dle dokumentu ET 2020 – Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě (MŠMT 2010, s. 7) je strategickým cílem č. 1: Realizovat celoživotní učení a mobilitu v učení. V rámci tohoto cíle je zdůrazňována např. potřeba rozvoje a zkvalitnění služeb v celoživotním učení, vyvinutí většího úsilí při prosazování vzdělávání dospělých či celkové zatraktivnění učení pomocí zavedení nových forem učení nebo inovativních technologií.

Celoživotní učení je realizováno prostřednictvím formálního a neformálního vzdělávání a informálního učení. **Formální vzdělávání** je záměrné, institucionalizované vzdělávání, které probíhá nejčastěji ve vzdělávacích institucích. Tyto instituce poskytují určitý stupeň vzdělání a mají své vzdělávací programy, cíle, funkce, obsahy i způsoby hodnocení (Šerák, 2009, s. 16). Cílem vzdělávání je nějaká trvalá dlouhodobá změna, tzn. že po absolvování účastník obdrží např. diplom, maturitní vysvědčení či výuční list (Zormanová, 2017, s. 22).

Neformální vzdělávání probíhá mimo formální vzdělávací systém. Jde o soubor vzdělávacích aktivit, které nevedou k získání formální kvalifikace, ale k poznání, řešení potřeb a problémů posluchačů. Neformální vzdělávání je zpravidla ukončeno získáním certifikátu, který potvrzuje jeho absolvování a mohou jej organizovat různé instituce, např. kulturní zařízení, nestátní neziskové organizace či školská zařízení (Bednaříková, 2012a, s. 58). Dle Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 (MŠMT, 2014, s. 6) je neformální vzdělávání orientováno do různých oblastí a probíhá formou školení, kurzů, rekvalifikace či přednášky. Realizace neformálního vzdělávání je podmíněna účastí odborného učitele, lektora, předškoleného vedoucího či trenéra.

Informální učení je chápáno jako proces spontánního získávání dovedností, znalostí a schopností z každodenního života, např. z činností v práci, z komunikace s lidmi či z koníčků, kterým se člověk věnuje ve volném čase. Narozdíl od formálního a neformálního vzdělávání, je informální učení neorganizované, institucionálně nekoordinované, postrádá systematickou povahu i formující vliv učitele (MŠMT, 2014, s. 6). Ačkoliv je toto vzdělávání

neorganizované a těžko se v praxi dokazuje, jeho přínos pro člověka a celkový rozvoj je obrovský a podíl tohoto učení je ve vzdělání člověka velmi vysoký (Šerák, 2009, s. 16).

Existuje celá řada možností, jak se dá celoživotní učení, resp. vzdělávání dělit. Průcha a Veteška (2014, s. 60) člení celoživotní vzdělávání do dvou základních etap – počáteční vzdělávání a další vzdělávání. Dle Zormanové (2017, s. 22) se rozhodujícím faktorem při dělení stává především věk, zájmy a zaměření typu vzdělávání. Podle ní celoživotní učení (vzdělávání) probíhá v určitých etapách, a je obecně rozděleno na vzdělávání dětí a mládeže a na vzdělávání dospělých.

1.3 Charakteristika vzdělávání dospělých

Vzdělávání dospělých je nedílnou součástí celoživotního učení. Kotásek a Škoda (1966, s. 51) uvádějí, že vzdělávání dospělých je velmi obecný termín, který zahrnuje celou vzdělávací soustavu bez ohledu na její cíle nebo motivy. Palán (1997, s. 130, 131) chápe vzdělávání dospělých jako vzdělávací proces, který zahrnuje všechny vzdělávací aktivity, konané jako institucionální vzdělávání dospělých, další vzdělávání a vzdělávání seniorů. Veteška (2016, s. 88) zase definuje vzdělávání dospělých jako „...vzdělávací proces, který zahrnuje veškeré vzdělávací aktivity uskutečněné dospělými jedinci v rámci formálního a neformálního vzdělávání.“

V problematice vzdělávání dospělých se také objevuje pojem učení. Mužík (2004, s. 14) uvádí, že učení je aktivní činnost účastníka, která spočívá v celkovém nárůstu osvojených poznatků, přenosu a případné změně postojů, hodnot či zájmů směřujících k dalšímu rozvoji jedince. Dle Beneše (2014, s. 17) se pak stává hlavním andragogickým pojmem spíše „učení se dospělých“ než vzdělávání, protože člověk nese za své kompetence a kvalifikace odpovědnost sám a nezodpovídá se žádné instituci.

Vzdělávání dospělých se od vzdělávání dětí a mládeže v mnoha ohledech liší, např. právě v učení. Podle Šeráka (2009, s. 62) mají dospělí svá specifika učení, tzn. učí se jinak a mají i odlišné dispozice k učení. S vyšším věkem člověka

se mění paměťové dispozice, rychlost učení je nahrazována jistotou a přesností a dochází k racionálnějšímu zpracování informací.

Bednaříková (2012b, s. 16, 17) dále uvádí, že u některých dospělých s přibývajícím věkem dochází k problémům v psychomotorice, např. při koordinaci pohybů či v obratnosti a také ke změnám ve smyslových orgánech – zhoršení sluchu či zraku. Tyto změny však nemají žádný vliv na poznávací funkce, jako je paměť, myšlení či vnímání, tím spíše pokud jsou udržovány a pravidelně využívány. Kromě těchto fyziologických změn dle Mužíka (2004, s. 28, 29) mezi další specifika dospělého člověka, jako objektu výuky, patří např. odlišné vnímání a hospodaření s časem, či zvýšená emocionálnost, odpovědnost a strach z neúspěchu a ztráty prestiže. Značný vliv na průběh vyučování a učení mohou mít také zkušenosti, které dospělý člověk v průběhu dosavadního života získal. Zkušenosti mohou být pozitivně využity např. při uvedení příkladu z praxe. Stejně tak však mohou působit negativně a v rámci učení být spíše překážkou, např. odmítání učební látky na základě odlišného názoru získaného z praxe či stereotypy v myšlení.

Podle Šeráka (2009, s. 62) dále efektivnost učení u dospělých závisí na tzv. motivačním trojúhelníku – možnost učit se, umění učit se a chtít se učit. Možností učit se je myšleno např. dobré rodinné zázemí, dostatek volného času či příznivý zdravotní stav. Umění učit se je velmi individuální a závisí na člověku, jaké metody mu vyhovují. Poslední stranou trojúhelníku je chtít se učit, tzn. motivace. Každý člověk k dalšímu vzdělávání zkrátka potřebuje motivaci, tedy důvod proč by se měl dále vzdělávat a rozšiřovat si obzory.

Bednaříková (2012b, s. 18) uvádí, že mezi motivační faktory patří:

- únik a stimulace – únik před nudou, či kompenzace nedostatků ve vzdělání,
- profesní růst – potřeba získat znalosti a dovednosti pro postup v kariéře či získání lepšího zaměstnání,
- společenský prospěch – realizace společensky prospěšných cílů,
- společenské kontakty – získání sociálních kontaktů či nových přátel,
- vnější očekávání – snaha splnit očekávání svého okolí (např. nadřízený, partner...),

- poznávací potřeby a zájmy – učení pro radost, jako koníček.

Opakem motivačních faktorů jsou bariéry v učení a vzdělávání dospělých. Jedná se o překážky, které z nějakého důvodu brání dospělým ve vzdělávání a učení (Zormanová, 2017, s. 48).

Bočková (in Zormanová, 2017, s. 48) mezi nejčastější bariéry celoživotního vzdělávání u dospělých řadí:

- vnímání vzdělávání jako pouze vzdělávání dětí a mládeže,
- věk – starší generace se vzdělávají méně než mladší,
- stupeň vzdělání – lidé s nižším stupněm vzdělání se vzdělávají méně než ti s vyšším,
- dostupnost – instituce poskytující celoživotní vzdělávání pro dospělé jsou ve větších městech,
- pracovní povinnosti jako překážka ve vzdělávání,
- rodinné povinnosti jako překážka ve vzdělávání,
- nevyhovující nabídka potřebám a zájmům jednotlivců,
- finanční dostupnost vzdělávacích aktivit,
- zdravotní problémy.

Vzdělávání dospělých v současné době lze dle Beneše (2014, s. 35, 36) charakterizovat takto: roste prestiž a hodnota vzdělání, vzdělávání dospělých začíná více směřovat ke vzdělávání zaměřenému na získávání profesních kompetencí a kvalifikací, výrazně rostou nestátní nabídky vzdělávání dospělých, učení se stává pro část obyvatelstva součástí konzumního způsobu života, či kultivace životního stylu. Podle něj tyto změny probíhají nejen v důsledku společenského vývoje, ale také změn ve vzdělanostní úrovni a hodnotovém zaměření současného jedince.

V rámci Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 (MŠMT, 2014, s. 22) je jedním z cílů – Snižovat nerovnosti ve vzdělávání. Podle tohoto cíle se mimo jiné společnost neustále vyvíjí a lidé by těmto změnám neměli pouze pasivně přihlížet, ale naopak se do nich aktivně zapojovat

a ovlivňovat je. Vzdělávací systém by tedy měl reagovat a poskytovat dostatečnou podporu pro adaptaci lidí v neustále měnícím se světě. V následujících letech bude tedy dle Strategie 2020 primárně kladen důraz na zkvalitnění a rozšíření nabídky dalšího vzdělávání či rozvoj kariérového poradenství v celoživotní perspektivě.

Veteška a Salivarová (2013, s. 14) zdůrazňují, že vzdělávání dospělých se v současné době stává velmi aktuálním tématem. V České republice však na rozdíl od zahraničí chybí adekvátní zapojení státu do tohoto odvětví vzdělávání, propracovanější koncepce celoživotního vzdělávání dospělých, stanovení právního rámce nebo efektivní systém vícezdrojového financování.

1.4 Osoba vzdělavatele, metody a formy vzdělávání dospělých

Vzdělávání dospělých má svá specifika také v osobnosti vzdělavatele a formách a metodách vzdělávání. Vzdělavatel dospělých je dle Průchy a Vetešky (2014, s. 305) „...*odborník, který vede edukační proces dospělých.*“ Jedná se o pracovníka, který může být zaměstnancem vzdělávací instituce či osobou samostatně výdělečně činnou a přímo ovlivňuje přípravu, průběh a výsledky procesu vzdělávání. Blížkovský (1992, s. 229 – 235) zdůrazňuje, že pro osobu vzdělavatele by mělo být jednou z hlavních priorit dobré pedagogické vedení. Hlavním cílem tohoto vedení je starost o cílevědomý rozvoj člověka. Pedagogické vedení jednotlivce motivuje, vede k záměrnému seberozvíjení a je ve všech oblastech vzdělávání velmi důležité. Dle Kadlubekové (2016, s. 41, 42) jsou na osobnost vzdělavatele kladeny určité osobnostní požadavky, tak jako je tomu u každé profese, jejímž předmětem je práce s lidmi. Tyto požadavky a další klasifikace se podle ní liší dle autorů a rolí, ve kterých vzdělavatel působí, např. jako lektor.

Palán (1997, s. 64) považuje za lektora toho, který působí jako externí univerzitní učitel nebo vzdělavatel v dalším vzdělávání a který by měl mít nejen odborné znalosti z přednášeného oboru, ale i znalosti z andragogiky. Medlíková (2010, s. 14) dále dodává, že od lektora se kromě vysokoškolského vzdělání a znalosti andragogiky očekává také všeobecný přehled a schopnost komplexního vnímání celé problematiky.

Langer (2016, s. 14, 15) uvádí, že by každý lektor měl mít 3 základní kompetence: odborné, metodické a osobnostní. **Odborné kompetence** se týkají dané oblasti, kterou se lektor zabývá. V tomto oboru by měl mít lektor ucelené znalosti, které průběžně aktualizuje, aby byl neustále v obraze. **Metodické kompetence**, tj. didaktické či andragogické jsou znalosti a dovednosti, kterými lektor dosáhne cílů vzdělávání co nejefektivněji, rétorické a komunikační kompetence či dovednosti v oblasti motivace a aktivizace účastníků vzdělávání. **Osobnostní kompetence** jsou osobnostní charakteristiky, které by dobrý lektor neměl postrádat, např. empatie, pozitivní myšlení, kreativita, trpělivost či smysl pro humor.

Dle Plamínka (2014, s. 282, 283) jsou v každém lektorském výkonu přítomny tři složky – proces, věc a lidé. Na základě toho, jakou složku lektor preferuje, je pak možné je rozdělit na: lektory preferující sebe a proces, lektory preferující lidi a vztahy a lektory preferující věc a užitek. Mezi další vzdělavatele dospělých pak patří kromě lektora např. kouč, mentor, tutor, konzultant a další (Medlíková, 2010, s. 14, 15).

Mimo osoby vzdělavatele má vzdělávání dospělých také své formy a metody vzdělávání. Mužík (2011, s. 83) definuje formu za jakýsi organizační rámec výuky, tzn. vyučování a učení. Podle něj se jedná o různé způsoby organizace, řízení a usměrňování didaktického procesu. Také na formy vzdělávání dospělých existuje celá řada členění podle různých hledisek. Palán (1997, s. 40, 41) dále dělí formy podle:

- časového uspořádání,
- vyučovacího prostředí,
- organizačního uspořádání studujících,
- stavu systémů, ve kterých vzdělávání probíhá,
- zaměření pedagogické akce.

Mužík (2011, s. 84) uvádí, že se ustálily čtyři základní formy ve vzdělávání dospělých:

- **prezenční vzdělávání (přímá výuka)** – přímé setkávání a spolupráce lektora a účastníka,

- **distanční vzdělávání** – odloučení účastníka a lektora v průběhu vzdělávání. Komunikace a studium probíhá při krátkodobých konzultacích či seminářích a hlavně prostřednictvím samostatných studijních materiálů,
- **kombinované vzdělávání** – část výuky je převedena do lektorem řízeného, ale individuálního samostudia účastníků. Kombinovanou výuku tvoří např. vstupní semináře, či tréninkové kurzy,
- **sebevzdělávání** – spojení lektora a účastníka vyučovacího procesu v jednu osobu.

Mezi často využívané formy vzdělávání dospělých patří např. přednáška, seminář, workshop či exkurze. **Přednáška** patří dle Palána (2002, s. 176) k základním a nejčastěji používaným vzdělávacím formám. Tato forma vzdělávání je založena na monologických metodách lektora a obsahuje jádro výkladu, důkazy, praktické příklady, fakta a zajímavé podrobnosti. Přednášku mnoho autorů označuje jako formu a zároveň metodu vzdělávání (Bednaříková, 2012b, s. 53). Mezi výhody přednášky patří např. rychlá a snadná příprava či možnost najednou vzdělávat velký počet účastníků. Mezi její nevýhody naopak patří krátkodobý vliv na účastníky, či málo komunikace mezi účastníky a lektorem (Medlíková, 2010, s. 46).

Langer (2016, s. 159) **seminář** přirovnává k přednášce. Dodává však, že na rozdíl od přednášky se u semináře účastníci více zapojují do výuky, např. přípravou a následnou prezentací referátů. Hotár, Paška, Perhács a kol. (2000, s. 397) definují seminář jako aktivizující formu vzdělávání dospělých, která využívá kreativitu účastníků při řešení problémů. Cílem semináře podle Zormanové (2017, s. 125) je, aby se účastníci vzdělávání naučili např. spolupracovat, argumentovat, rozvíjet své komunikační dovednosti či samostatně řešit problémy.

Workshop je dle Palána (2002, s. 240) „...organizační forma skupinového řešení problému.“ Tato forma je dle něj obdobou panelové diskuse a funguje tak, že pracovní skupina si mezi sebou navzájem vyměňuje a následně porovnává názory, na jejichž základě pak hledá řešení problému. Medlíková (2010, s. 48) uvádí, že se jedná o dílnu, tedy interaktivní děj, při kterém účastníci jednotlivě či

ve skupině řeší předem daný cíl. Langer (2016, s. 160) dále dodává, že workshop se v poslední době stal jedním z nejčastějších univerzálních označení vzdělávacích aktivit pro dospělé. Toto označení se velmi často používá nesprávně, neboť jsou pod tento pojem řazeny např. porady, pracovní jednání či konference.

Exkurze je podle Mužíka (2005, s. 130) dočasné přesunutí výuky z učebny do reálného prostředí. Zormanová (2017, s. 129) definuje exkurzi jako formu vzdělávání, která neprobíhá ve vzdělávací instituci či podniku, ale v prostředí, ve kterém se přirozeně vyskytují jevy a činnosti, jež jsou součástí daného vzdělávání. Dle Skalky (1989, s. 192) se exkurze využívá ve všech subsystémech vzdělávání dospělých, umožňuje setkání s poznávanou skutečností a vytváří podmínky pro rozvoj pozorovacích dovedností jedinců.

Formy vzdělávání dospělých jsou často zaměňovány za metody vzdělávání. Zatímco forma vzdělávání je chápána jako vnější uspořádání vzdělávání, metodou rozumíme nástroje využitelné ve vzdělávání dospělých (Veteška, 2016, s. 170). Metody jsou, jak uvádí Skalka (1989, s. 181, 182), pracovní postupy, jejichž hlavním cílem ve vzdělávání dospělých je cílevědomé usměrňování učebního procesu a zajišťování všech k tomu potřebných podmínek.

Také metody vzdělávání jsou dle řady autorů různě klasifikovány. Prusáková (in Bednaříková, 2012b, s. 66) člení metody podle míry aktivizace a samostatnosti účastníků vzdělávání na: výkladově ilustrativní, dialogické a problémové metody. **Výkladově ilustrativní metody** se používají v případě, jestliže se jedná o novou a neznámou problematiku a účastníci nemohou čerpat ze svých předchozích znalostí a zkušeností, např. přednáška. **Dialogické metody** se využívají tehdy, jestliže chceme účastníky vzdělávání aktivizovat či rozvíjet u nich samostatné myšlení. Dialogické metody také poskytují lektorovi zpětnou vazbu a probíhají formou otázek, např. rozhovor, diskuse. **Problémové metody** jsou metody, při kterých rozdělení účastníci do menších skupin řeší nějaký problém (Bednaříková, 2012b, s. 66 – 70).

Maňák a Švec (2003, s. 49) klasifikují metody na:

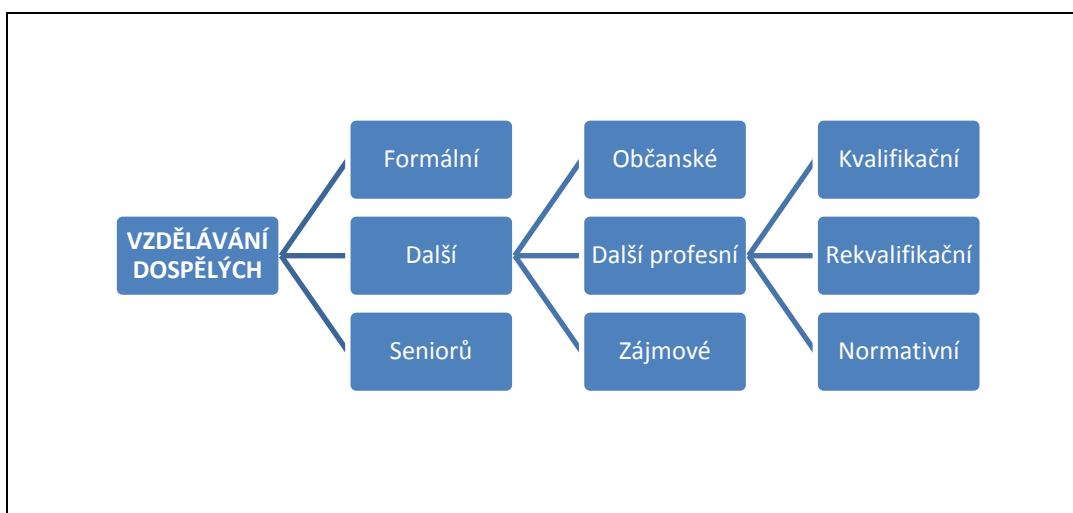
- **klasické výukové metody**
 - metody slovní (např. přednáška, rozhovor, vyprávění...),

- metody názorně – demonstrační (instruktáž, předvádění a pozorování...),
- metody dovednostně – praktické (napodobování, experimentování...),
- **aktivizující metody**
 - metody diskusní,
 - metody heuristické, řešení problémů,
 - metody situační,
 - metody inscenační,
 - didaktické hry,
- **komplexní výukové metody**
 - frontální výuka,
 - skupinová a kooperativní výuka,
 - partnerská výuka,
 - individuální a individualizovaná výuka, samostatná práce žáků,
 - kritické myšlení,
 - brainstorming,
 - projektová výuka,
 - výuka dramatem,
 - otevřené učení,
 - učení v životních situacích,
 - televizní výuka,
 - výuka podporovaná počítačem,
 - sugestopedie a superlearning,
 - hypnopedie.

1.5 Systém vzdělávání dospělých

Také u vzdělávání dospělých platí, že existuje celá řada typů dělení podle různých autorů. Šerák (2009, s. 20) dělí vzdělávání dospělých na:

Obrázek č. 1: Systém vzdělávání dospělých



Zdroj: Šerák, 2009, s. 20 – vlastní úprava

Jak je vidět na obrázku č. 1, vzdělávání dospělých podrobněji členíme dle Šeráka (2009, s. 20) na formální, další a seniorů. **Formální vzdělávání**, jinak také školní, umožňuje dospělým jedincům, jež v mládí nemohli nebo nechtěli získat určitý druh a stupeň vzdělání. Toto studium probíhá současně se zaměstnáním, které dotyčný vykonává a je formálně zakončeno např. výučním listem, maturitním vysvědčením či diplomem (Bednaříková, 2012a, s. 56).

Vzdělávání seniorů Palán (2002, s. 239) definuje jako vzdělávání, jehož cílovou skupinou účastníků jsou lidé v důchodovém věku. Za seniora Hartl a Hartlová (2015, s. 530) označují občana staršího 60 let. Dle Čornaničové (1998, s. 35, 36) má ve vzdělávání cílová skupina seniorů mimo vysokého věku také své charakteristiky, které je třeba v procesu vzdělávání brát v úvahu, např. zájmy, dosažené vzdělání, sociální prostředí či společenská angažovanost. Špatenková a Smékalová (2015, s. 72) dále uvádí, že motivace, zejména ta vnitřní, hraje ve vzdělávání seniorů významnou roli, protože vychází z vnitřních pohnutek člověka

a vzdělávání seniorů funguje na principu dobrovolnosti a svobody při volbě náplně vzdělávání. Vzhledem k neustálému vývoji společnosti je, jak zmiňuje Šerák (2009, s. 183), potřebné a přímo žádoucí, aby se lidé stále vzdělávali a také, v případě seniorů, nacházeli smysl života či motivaci na sobě neustále pracovat.

Mezi nejčastější formy vzdělávání seniorů patří např. Univerzita třetího věku (dále jen U3V), Akademie třetího věku či Klub aktivního stáří (Palán, 2002, s. 239). U3V jsou formálně uznávané instituce, zejména vysoké školy, které nabízí vzdělávání seniorům. Tyto instituce poskytují seniorům formou ucelených cyklů přednášek a dalších naučných činností, zprostředkování nových poznatků z různých oblastí či prohloubení jejich dosavadních znalostí. Absolvování takovéto univerzity sice neposkytuje vysokoškolské vzdělání a titul, ale rozšiřuje seniorům obzory a udržuje jejich fyzické a duševní zdraví (Průcha, Veteška, 2014, s. 282).

Další vzdělávání dospělých je dle Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 (MŠMT, 2014, s. 23) jedním z dílčích cílů do budoucnosti. Záměrem je vytvářet podmínky pro lepší rozvoj a pestřejší nabídku dalšího vzdělávání dospělých. Další vzdělávání dospělých je dále členěno na občanské, další profesní a zájmové vzdělávání (Šerák, 2009, s. 20).

Občanské vzdělávání je zaměřeno dle Zormanové (2017, s. 40) především na roli občana, kterou člověk v dané společnosti zastává. Jedná se o aktivity, jejichž cílem je podpora občanského jednání a formování vědomí práv a povinností jednotlivců v rolích politických, občanských a společenských. Dle Analýzy občanského vzdělávání dospělých (MŠMT, 2010, s. 6) je třeba podporovat soudržnost společnosti a rozvoj kompetencí občanů tak, aby se mohli aktivně zapojovat do veřejného života, neboť vlivem globalizace a společenských změn hrozí odcizení. Občanské vzdělávání může být zaměřeno na nejrůznější oblasti, např. sociální, etické, právní, ekologické či estetické (Bednaříková, 2012a, s. 56).

Další profesní vzdělávání je podle Průchy a Vetešky (2014, s. 73) označení všech forem odborného a profesního vzdělávání, které probíhají během aktivního pracovního života po ukončení přípravy na povolání a odborného vzdělávání. Bartoňková (2010, s. 16) uvádí, že cílem dalšího profesního

vzdělávání se stává rozvíjení znalostí, postojů a schopností potřebných pro výkon povolání. Toto vzdělávání také značně ovlivňuje uplatnění, profesní zařazení a ekonomickou aktivitu jedince (Andromedia, 2018, online).

Další profesní vzdělávání se dále ještě podrobněji dělí na kvalifikační, rekvalifikační a normativní. **Kvalifikačním vzděláváním** myslíme třeba zaškolení nebo specializaci. **Rekvalifikační vzdělávání** umožňuje lidem získat kvalifikaci pro nové zaměstnání, či pomoci udržet si stávající práci. **A normativním vzděláváním** je myšleno např. školení k bezpečnosti práce nebo požární ochraně (Zormanová, 2017, s. 30).

Posledním typem vzdělávání je **zájmové vzdělávání**, které je zaměřeno na specifické zájmy a individuální potřeby jednotlivců (Šerák, 2009, s. 46).

1.6 Zájmové vzdělávání dospělých

Pro zájmové vzdělávání dospělých je důležité nejprve definovat volný čas a zájem. Palán (2002, s. 228) uvádí, že volný čas je takový, se kterým si jedinec nakládá dle svých zájmů, vlastního uvážení a rozhodnutí a probíhá mimo jeho pracovní povinnosti. Průcha, Walterová a Mareš (2009, s. 341) definují volný čas jako dobu, která člověku zbývá po času stráveném v práci, s rodinou a péčí o vlastní fyzické potřeby, např. spánek.

Zájem je dle Hartla a Hartlové (2015, s. 694) schopnost člověka se za emočního doprovodu trvaleji soustředit na určitou činnost. Hotár, Paška, Perhác a kol. (2000, s. 513) uvádí, že se jedná o speciální zaměření osobnosti, která svoji pozornost směřuje k určité činnosti či věci.

Zájmové vzdělávání dospělých lze charakterizovat dle Šeráka (2009, s. 50) jako „...*souhrn krátkodobých i dlouhodobých forem, které umožňují edukační, tvůrčí i organizační volnočasové aktivity účastníků, směřující k saturaci jejich zájmu.*“ Bednaříková (2012a, s. 56) dále uvádí, že zájmové vzdělávání pomáhá uspokojovat specifické zájmy a individuální potřeby jedinců a naplňuje volný čas dospělých.

Také zájmové vzdělávání dospělých má svá určitá specifika a znaky mezi které patří podle Krystoně (in Veteška, 2016, s. 126) dobrovolnost, volnočasový charakter a otevřenost a flexibilita v procesní i obsahové rovině. Ačkoliv je toto

vzdělávání různorodé a mnohdy nesourodé, tvoří významnou součást celoživotního učení resp. vzdělávání (Veteška, 2016, s. 128).

Mezi typické metody vzdělávání patří např. přednáška, seminář, diskuse či exkurze. Nejčastěji využívané formy jsou pak třeba kroužek či vzdělávací kurz (Šerák, 2009, s. 70 – 78).

Podle Zormanové (2017, s. 32) jsou častějšími účastníky zájmového vzdělávání dospělých ženy. Muži se pak v menšině zajímají především o přednášky týkající se politiky či technických témat. Naopak ženy zajímají hlavně témata jako je literatura, hudba, cestování či zdravotnictví. Zájmové vzdělávání dále více navštěvují převážně mladí lidé bez závazků, senioři či jedinci s vyšším vzděláním.

Veteška (2016, s. 131) se domnívá, že situace v oblasti zájmového vzdělávání dospělých v současné době není beznadějná. Uvádí, že lidé nejsou zaměřeni pouze na materiální hodnoty, ale čím dál více se také rozvíjejí jejich duchovní aktivity. Dalším pozitivem je stále přetrvávající kutilství a touha po výrobě vlastníma rukama, ačkoliv by si to člověk mohl ve většině případů koupit hotové. Právě tyto zájmy a hodnoty utváří kultivované osobnosti, které jsou důležité pro nejen ekologickou prosperitu naší Země.

Zájmové vzdělávání může být zaměřeno na mnoho různých oblastí. Zormanová (2017, s. 32) uvádí, že do zájmového vzdělávání patří oblasti: společenskovední, estetickovýchovné, tělovýchovné, sportovní a turisticky zaměřené, přírodovědné, technicko- praktické, vědecko-technické a vědecké.

Typy zájmového vzdělávání mohou být členěny různě. Šerák (2009, s. 137, 138) dělí zájmové vzdělávání na:

- kulturní a estetická výchova,
- pohybová a sportovní výchova,
- cestování a turistika,
- zdravotní výchova,
- **environmentální výchova,**
- vědeckotechnické vzdělávání,
- jazykové vzdělávání,
- náboženská a duchovní výchova.

2 Environmentální edukace

Druhá kapitola této diplomové práce se zabývá environmentální edukací. Na začátku této kapitoly je třeba zdůraznit, že se zde budeme potýkat se značnou pojmovou roztříštěností. Jednotlivé pojmy jsou mezi sebou často zaměňovány (zejména ekologie a environmentální věda) a chápány odlišně, a proto je občas velmi obtížné se v tom vyznat.

Nejprve je charakterizována problematika ochrany přírody a životního prostředí, ekologie, trvale udržitelný rozvoj a globalizace. Dále kapitola obsahuje vymezení environmentální edukace ve vzdělávání dospělých, popisuje situaci této oblasti vzdělávání v České republice a hlavně v Pardubickém kraji, na který je zaměřena empirická část práce. Na závěr kapitola obsahuje charakteristiku jednotlivých poskytovatelů environmentální edukace ve vzdělávání dospělých v Pardubickém kraji, se kterými budou ve výzkumné části práce následně uskutečněny rozhovory.

2.1 Příroda a životní prostředí

Prvním důležitým pojmem je **příroda**. Existuje řada možností jak přírodu vysvětlit a žádná z nich se nedá považovat za zcela přesnou a uspokojivou. Příroda patří k pojmům, které jsou kulturně podmíněné, tzn. že v každé kultuře bude definice přírody jiná. V širším pojetí a velmi jednoduše lze říci, že příroda je hmotný svět, který vznikl nezávisle na jakékoliv lidské činnosti (EnviWeb, 2018, online). Na ochraně přírody se zčásti podílí stát. V rámci zákonů a norem jsou např. v České republice ustanovené chráněné krajinné oblasti (dále jen CHKO) nebo národní parky (dále jen NP), které jsou státem chráněné a jakékoliv jejich ničení a zneužívání je přísně zakázáno (MŽP, 2018, online).

Životní prostředí je soubor veškerých životních podmínek, a to i těch neživých, které lidstvo obklopují a navzájem na sebe působí. Jde o prostředí, ve kterém člověk žije, používá ho, ovlivňuje a uměle přizpůsobuje pro svoji potřebu (Pelikán, 1999, s. 143). Součástí životního prostředí člověka jsou, jak uvádí Kvasničková (1992, s. 59), tyto složky:

- **přírodní** (jednotlivé části přírody – vzduch, půda, voda atd.),
- **umělé** (části vytvořené lidskou prací – dopravní prostředky, oděvy, obydlí atd.)
- **sociální** (ostatní lidé – spoluobčané, spolupracovníci, členové rodiny atd.)

Dle Müllerové (2009, s. 7) je možné o životním prostředí mluvit tehdy, pokud je jádrem libovolný živý organismus, třeba člověk. Máchal, Nováčková, Sobotová a kol. (2012, s. 130 – 134) uvádějí, že mezi problémy ohrožujícími kvalitu životního prostředí patří nízká biodiverzita, znečištění vody, klimatické změny, narušení ozónové vrstvy, globální problémy, ohrožení lesů, půdy a šíření pouští.

Souhrnná zpráva o životním prostředí v krajích ČR (MŽP, 2016, s. 7) uvádí, že stav životního prostředí závisí na přírodních podmínkách jednotlivých krajů, ale v současné době jsou obecně největší zátěží pro životní prostředí tyto faktory – spotřeba domácností, zemědělství, doprava a průmyslová činnost. Také pro Evropskou unii (dále jen EU) je jedním z hlavních priorit ochrana životního prostředí. Sedmý akční program pro životní prostředí do roku 2020 (Evropa, 2016, online) si pokládá tyto tři klíčové cíle:

- zachovat, zvýšit a chránit přírodní kapitál EU,
- udělat z EU úsporné, ekologické, nízkouhlíkové a konkurence schopné hospodářství,
- ochránit občany EU před tlaky ze strany životního prostředí, které ohrožují jejich zdraví a blahobyt.

Dalším důležitým pojmem je **ekologie**, kterou Kvasničková (1992, s. 23) definuje jako vědu, která se zabývá organismy, prostředím a jejich vztahy navzájem. Dále zdůrazňuje, že ekologie a uplatňování jejích poznatků a znalostí je předpokladem pro další zdravý vývoj lidské společnosti. Dle Müllerové (2009, s. 11) byla ekologie dříve vědou biologickou, ale dnes už je považována za vědu syntetickou, tzn. že čerpá poznatky z mnoha vědních i nebiologických disciplín, jako je např. matematika, sociologie, antropologie apod.

Existuje celá řada oblastí, na které se ekologie může orientovat. Pelikán (1999, s. 29, 30) uvádí následující klasifikaci systému ekologických věd:

- **ekologie aplikovaná** (praktická nauka o životním prostředí),
- **ekologie člověka** (nauka o vztazích člověka s prostředím),
- **ekologie hlubinná** (nový etický a filozofický náhled na přírodu a ekologii),
- **ekologie krajiny** (překrývání ekologie a geografie),
- **ekologie obecná** (obecné zákonitosti o ekologických systémech a prostředí),
- **ekologie produkční** (produkce rostlinné a živočišné biomasy v různých ekosystémech),
- **ekologie sociální** (vzájemné vazby a jevy mezi lidmi a ekologickými zákonitostmi),
- **ekologie speciální** (studium vybrané ekologické problematiky),
- **ekologie teoretická** (studium ekologických systémů pomocí matematických modelů).

Trvale udržitelný rozvoj definuje § 6 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů (MŽP, 2018, online) jako „...*takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.*“ Moldan (2001, s. 11) dále zmiňuje, že pro udržitelný rozvoj jsou nezbytné tzv. Tři pilíře udržitelnosti – ekonomika, společnost a životní prostředí. Ekonomikou jsou myšleny potraviny, služby, pracovní místa a ochrana. Pod společnost se řadí aktivita, příjmy, komunity a bezpečnost. Životní prostředí obsahuje odpady, zdroje, služby a prostor.

Problematika udržitelného rozvoje velmi zajímá i mezinárodní organizace. Organizace spojených národů (dále jen OSN) v roce 2015 schválila dokument s názvem – Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030 (OSN, 2018, online), který obsahuje také 17 Cílů udržitelného rozvoje, jimiž jsou:

- konec chudoby,
- konec hladu,
- zdraví a kvalitní život,
- kvalitní vzdělání,

- rovnost mužů a žen,
- pitná voda, kanalizace,
- dostupné a čisté energie,
- důstojná práce a ekonomický růst,
- průmysl, inovace a infrastruktura,
- méně nerovností,
- udržitelná města a obce,
- odpovědná výroba a spotřeba,
- klimatická opatření,
- život ve vodě,
- život na souši,
- mír, spravedlnost a silné instituce,
- partnerství ke splnění cílů.

V souvislosti s trvale udržitelným rozvojem je třeba také zmínit tzv. Římský klub. Jedná se o organizaci, která byla v roce 1968 založena jako mezinárodní sdružení významných osobností zabývajících se udržitelným rozvojem (Enviwiki, 2018, online). Členové Římského klubu jsou významní vědci, ekonomové, vysoce postavení státní úředníci apod. z celého světa. Římský klub je také známý mimo jiné pro svou publikaci z roku 1972 – Meze růstu (angl. The limits to growth) (Clubofrome, 2018, online). Kniha Meze růstu se zaměřuje na hlubší příčiny ohrožení prostředí a dále se zabývá vztahy mezi životní úrovní, chudobou, ochranou životního prostředí a hospodářským růstem (Enviwiki, 2018, online).

Globalizace je dle Moldana (2001, s. 27 – 29) mnohovrstvý proces, který je příčinou, hnací silou a důsledkem vývojových trendů. Z hlediska ekologie se jedná o velmi rozporuplný jev, který má své klady i zápory. Mezi klady Moldan zdůrazňuje především rychlý přenos informací, který přispívá ke zvyšování ekologické odpovědnosti za chování (zejména u velkých firem) a ekologického uvědomění. Proces globalizace vedl také k zavedení globální výchovy do českého školství, tj. výchovy, která reaguje na civilizační výzvu, překračuje tradici a přináší nový typ výchovy v měnícím se světě (Horká, Hrdličková, 1998, s. 14).

Horká a Hrdličková (1998, s. 32 – 35) dále vysvětlují, že každá globální výchova má ekologický rozměr, tzn. že rozvíjí ekologické myšlení, utváří kulturní vztah ke všem složkám životního prostředí, učí pochopení a vnímání všech souvislostí životního prostředí apod.

Situace v oblasti ochrany přírody a životního prostředí je však složitá. Majzlan a Kusin (2005, s. 10) upozorňují, že v současném světě je příroda považována za nezničitelný a nevyčerpatelný zdroj, který je tu pro lidstvo. Se zdokonalováním technologických metod, postupů a díky neustálému vývoji, se rozšiřují hranice lidského světa. Lidé od přírody chtějí stále více a zapomínají, že i oni jsou nedílnou součástí přírody a že tímto tempem budou zásoby přírody brzy vyčerpané. Frouz a Moldán (2015, s. 161) dále poukazují na to, že soužití s přírodou se v poslední době stalo velmi diskutovaným tématem a že pokud se přístup lidí nezmění, tak to s námi lidmi i s přírodou nedopadne nejlépe. Dle Koláře (2012, s. 188) je nutné přírodu udržovat, chránit v souladu s platnou legislativou a rozvíjet obecnou ochranu přírody, která se vztahuje na všechna zvířata a rostliny. Obecná ochrana znamená, že člověk nebude bez důvodu ničit rostliny, týrat a zabíjet zvířata, vyhazovat odpadky v lese či na ulici nebo bezohledně znečišťovat své okolí. Platnou legislativou jsou myšleny zejména zákony, jako je např. Zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí, Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny apod. (MŽP, 2018, online).

2.2 Environmentální edukace a její vymezení

Environmentální výchova a vzdělávání jsou velmi potřebným nástrojem pro proces celoživotního učení. Tomuto typu výchovy a vzdělávání však předchází pojem environmentalistika.

Environmentalistika je vědní obor, který se zabývá působením člověka na ekosystémy, prevencí proti znečišťování životního prostředí a případnou nápravou způsobených škod aj. Environmentalistika čerpá poznatky z ekologie, monitoruje složky životního prostředí, zajímá se o využívání přírodních zdrojů či o péči o zdraví lidské populace (Enviwiki, 2018, online).

Edukaci charakterizují Průcha, Walterová a Mareš (2009, s. 63) jako „...situace za účasti lidských subjektů nebo zvířat, při nichž probíhá nějaký

edukační proces, tj. dochází k nějakému druhu učení a vyučování.“ Podle nich se pod pojem edukace řadí jak výchova, tak vzdělávání. Označení environmentální pak zjednodušeně řečeno znamená, že má nějakou spojitost se životním prostředím (Pelikán, 1999, s. 32).

Dle Müllerové (2009, s. 121) se více než komplexní pojem edukace používá spíše označení environmentální výchova. Jedná se o typ výchovy, která vede k:

- posílení úcty k životu a všem jeho formám,
- vnímání problémů ve všech souvislostech,
- osvojování pravidel chování ve vztahu k životnímu prostředí aj.

Müllerová (2009, s. 121) dále dodává, že pojmenování environmentální výchova se velmi často zaměňuje s označením ekologická výchova, která má mnohem menší cíle a orientuje se pouze na vědomosti z oblasti ekologie a ochrany přírody.

Dlouhá a kol. (2009, s. 76) uvádí, že jedním z hlavních cílů environmentální edukace je uvědomělý a informovaný jedinec, který chápe všechny souvislosti výsledků komplikované interakce mezi přírodou a lidskou společností. Jemelka (1996, s. 52) zdůrazňuje, že nejdůležitější je rozvíjet u člověka tzv. ekologické vědomí, tím je myšlen především rozvoj racionality, odpovědnosti a emocionality.

Environmentální edukace je také důležitou a nezbytnou součástí Státní politiky životního prostředí ČR, jelikož mezi její významné nástroje patří zejména **Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016 – 2025**, dále jen SPEVVO (MŽP, 2018, online).

SPEVVO si dává jako hlavní cíl především rozvoj nutných kompetencí pro environmentálně odpovědné jednání, tj. občanské, osobní a profesní jednání, jenž se týká zacházení s přírodou a jejími zdroji, spotřebitelského chování apod. (MŽP, 2016, s. 4). SPEVVO rozvíjí především kompetence v oblastech:

Tabulka č. 1: Oblasti kompetencí a jejich vzdělávací cíle

OBLAST KOMPETENCÍ	RÁMCOVÉ VZDĚLÁVACÍ CÍLE
Vztah k přírodě	<ul style="list-style-type: none"> • Citlivost k přírodě • Potřeba kontaktu s přírodou • Schopnost přímého kontaktu s přírodou • Reflexe různých pohledů a postojů na přírodu a ujasňování si vlastních postojů a hodnot
Vztah k místu	<ul style="list-style-type: none"> • Znalost místní krajiny (vnímání jedinečnosti a souvislostí) • Pocit zodpovědnosti a vnímání sounáležitosti s místem a regionem
Ekologické děje a zákonitosti	<ul style="list-style-type: none"> • Dovednosti a schopnosti pro zkoumání přírody a životního prostředí • Zájem o pochopení ekologických dějů a jejich zkoumání • Porozumění základním ekologickým dějům a zákonitostem • Porozumění významu ekologických dějů a zákonitostí pro život člověka • Propojování znalostí ekologických dějů a zákonitostí s každodenním životem
Environmentální problémy a konflikty	<ul style="list-style-type: none"> • Schopnost analýzy environmentálních konfliktů a problémů • Schopnost spolupráce a komunikace při řešení environmentálních konfliktů • Schopnost formulovat vlastní názor na problém, posuzovat variantní řešení a navrhnout vlastní
Připravenost jednat ve prospěch životního prostředí	<ul style="list-style-type: none"> • Znalost základních principů v ochraně životního prostředí • Znalosti a dovednosti nutné pro šetrné zacházení s přírodou a jejími zdroji • Znalosti a dovednosti pro spotřebitelské chování

	<ul style="list-style-type: none"> • Znalosti a dovednosti pro aktivní ovlivňování svého okolí • Přesvědčení o svém vlivu na předcházení a řešení problémů životního prostředí
--	--

Zdroj: SPEVVO, 2016, s. 4 a 5 – vlastní úprava

Tyto kompetence, jejich rozvoj a zabezpečení kvalitního fungování SPEVVO i environmentálního poradenství patří k hlavním prioritám Ministerstva životního prostředí v oblasti osvěty a environmentální edukace (MŽP, 2018, online).

Dle Šeráka (2009, s. 163) je environmentální edukce u dospělých součástí zájmového vzdělávání a na rozdíl od dětí se tedy realizuje většinou v jejich volném čase. Šerák (2009, s. 165, 166) dále dodává, že nejvíce možností environmentální edukace nabízí nestátní sféra, zejména nadnárodní sdružení a sdružení národní a regionální (např. Hnutí Brontosaurus nebo Český svaz ochránců přírody). Mezi instituce a organizace působící v oblasti environmentální edukace v ČR patří podle něj zejména např. ekocentra, CHKO a NP či zoologické a botanické zahrady. Aktivity v oblasti environmentální edukace nabízí často také celostátní organizace jako:

- Česká meteorologická společnost,
- Česká mykologická společnost,
- Český myslivecký svaz,
- Český rybářský svaz,
- Český zahrádkářský svaz,
- Český včelařský svaz.

Na environmentální edukaci v ČR se také výrazně podílí Sdružení středisek ekologické výchovy (SSEV) **Pavučina**. Toto sdružení vzniklo v roce 1996 a v současné době má 43 členů. Hlavním cílem Pavučiny je rozvoj výchovy a vzdělávání v oblasti udržitelného rozvoje a životního prostředí v ČR (Máchal, Nováčková, Sobotová a kol., 2012, s. 201). SSEV Pavučina prosazuje environmentální výchovu a vzdělávání na celostátní úrovni, podporuje své členy

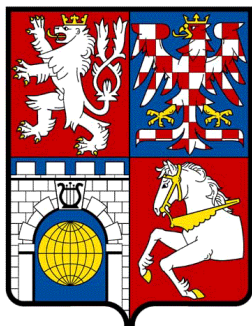
a společně s nimi dělá celostátní projekty, které by pro jednotlivce jinak nebyly realizovatelné (Pavučina – SEV, 2018, online).

Dlouhodobým programem Pavučiny je, jak popisují Máchal, Nováčková, Sobotová a kol., (2012, s. 202), Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy (tzv. M.R.K.E.V.) jehož hlavním záměrem je:

- vytvářet funkční systémy školní EVVO,
- podporovat a rozvíjet regionální síť pedagogických pracovníků, škol a dalších organizací spojených s EVVO,
- podporovat proces vytváření a realizace školních programů EVVO,
- podporovat pedagogické pracovníky při začleňování ekologické výchovy do školních vzdělávacích programů.

2.3 Environmentální edukace v Pardubickém kraji

Obrázek č. 2: Znak Pardubického kraje



Zdroj: Pardubický kraj, 2018, online

Pardubický kraj je vyšší územně samosprávný celek o rozloze 4 519 km² a s počtem obyvatel 518 337 (Pardubický kraj, 2018). Jedná se o čtvrtý nejmenší kraj v ČR, který má 451 obcí a 4 původní okresy: Pardubice, Svitavy, Chrudim a Ústí nad Orlicí (Státní správa, 2018, online).

Dle **Koncepce ochrany přírody Pardubického kraje** (Pardubický kraj, 2012, s. 10), jejímž cílem je stanovení pravidel a opatření pro ochranu přírody, je kraj velmi členitý. Vyznačuje se rozmanitostí osídlení, výroby i přírodních

podmínek, a proto je stav a kvalita životního prostředí po celém území kraje rozdílná. Nejvíce poškozená území kraje jsou: město Pardubice a jeho okolí, město Chrudim a jeho okolí, západní část okresu Ústí nad Orlicí a severní a střední část okresu Svitavy. Mezi příčiny poškození v těchto částech kraje patří např. znečištění vody dusičnany a fosforečnany, narušení přirozeného prvku biodiverzity či protierozní ochrany.

Ekologické vědomí občanů kraje i celé ČR je podle Koncepce ochrany přírody Pardubického kraje (Pardubický kraj, 2012, s. 224) velmi nízké. Environmentální výchova a vzdělávání jsou spíše okrajovou záležitostí a v oblasti ochrany životního prostředí chybí ucelené informační systémy.

Krajským koordinátorem environmentální výchovy a vzdělávání v Pardubickém kraji je **ekocentrum PALETA**, které sídlí v krajském městě Pardubice (bližší popis ekocentra níže). Toto ekocentrum je mimo jiné také provozovatelem informačního serveru Ekovýchova, který informuje o dění v oblasti environmentální edukace v Pardubickém kraji a nejen tam (Ekovýchova, 2018, online).

Obrázek č. 3: Ekocentrum PALETA



Zdroj: PALETA, 2018, online

Koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty Pardubického kraje (Pardubický kraj, 2008, s. 20, 21) uvádí, že environmentální edukace u dětí a mládeže v kraji probíhá na základě spolupráce školy s místními ekocentry. Tato spolupráce však závisí zejména na ochotě a zájmu dotyčné školy, což se u některých zařízení ukazuje jako velký problém.

Environmentální edukace u dospělé veřejnosti funguje především na principu dobrovolnosti a projeveného zájmu. V této oblasti se výrazně angažují nestátní neziskové organizace – ekocentra (např. PALETA, Červenka, Skřítek aj.). Během roku jsou také pořádány různé osvětové kampaně či třeba krajské kampaně k separaci odpadů aj. Naopak však výrazně chybí více aktivit k principům udržitelného rozvoje (tj. jedna z částí environmentální edukace) nebo odpovědné spotřebě (Pardubický kraj, 2008, s. 22).

V Pardubickém kraji je tedy environmentální edukace ve vzdělávání dospělých zejména záležitostí ekocenter, a proto na základě portálu Ekocentra.cz bylo zvoleno 11 ekocenter, s jejichž zástupci bude v empirické části realizován rozhovor.

2.4 Portál ministerstva životního prostředí – Ekocentra.cz

Portál ministerstva životního prostředí (dále jen MŽP) nabízí přehled ekocenter v České republice. Snahou ekocenter je: vzdělávání, učení a informování dětí a dospělých o problematice životního prostředí. Hlavním cílem sítě ekocenter v České republice je, aby se dobré životní prostředí udrželo i pro další generace. Ekocentra na tomto portále jsou dále členěna dle regionu, témat pro děti a dospělé či cílových skupin (Ekocentra, 2018, online). Témata, která jsou nabízena pro dospělé, znázorňuje tabulka č. 2:

Tabulka č. 2: Ekologická a environmentální témata pro dospělé

TÉMA	CHARAKTERISTIKA
Biopotraviny	Přednášky, exkurze na ekologické farmy, biojarmarky, ochutnávky biopotravin aj.
Doprava	Semináře, přednášky zaměřené na

	rozumné využívání osobní dopravy, cykloturistiku či organizaci hromadné dopravy.
Dotace	Semináře zaměřené na možnosti potenciálních žadatelů o dotace v oblasti životního prostředí.
Ekologická domácnost	Přednášky na odpovědné spotřebitelské chování, šetření vodou, elektrickou energií či nakupování environmentálně šetrných produktů.
Energetika	Semináře či přednášky zaměřené na správné využívání obnovitelných zdrojů energie, úspory energií apod.
Ochrana přírody	Programy zaměřené na ochranu fauny a flóry, ekosystémy, výlety, vycházky apod.
Odpady	Programy zaměřené na recyklaci, předcházení vzniku odpadu apod.
Ovzduší	Přednášky a semináře, které informují veřejnost o stavu ovzduší v konkrétním regionu, návrhy na zlepšení aj.
Péče o krajinu	Přednášky zaměřené na krajinu a následnou péči o ni.
Stavebnictví	Informační a vzdělávací letáky, které usnadňují výběr postupů a materiálů šetrných k životnímu prostředí apod.
Udržitelný rozvoj	Přednášky, které informují o lidských aktivitách, jež dlouhodobě ovlivňují životní prostředí a udržitelnost života na Zemi.
Voda	Programy zaměřené na ochranu vod,

	vodní ekosystémy, koloběh vody aj.
Zelená Úsporám	Semináře a informační akce zaměřené na snadnější orientaci v dotačním programu – Zelená úsporám, propojené také s využíváním environmentálně šetrnějších postupů a technologií ve stavebnictví.

Zdroj: Ekocentra, 2018, online – vlastní úprava.

V Pardubickém kraji je podle portálu MŽP vedeno 11 ekocenter a v rámci empirické části této diplomové práce budou realizovány a následně zpracovány rozhovory se zástupci každého z nich. Ekocentra jsou rozdělena podle 4 okresů: Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí (Ekocentra, 2018, online).

2.4.1 Ekocentra v okrese Chrudim

Město Chrudim spravuje 6 ekocenter:

Ekocentrum PALETA Chrudim

Ekocentrum PALETA se nachází přímo ve městě Chrudim a jedná se pouze o pobočku ekocentra v Pardubicích. Tato pobočka zahájila svoji činnost v roce 2003 a od roku 2006 poskytuje také poradenské a ekovýchovné služby. Výuka probíhá ve vlastních prostorách a ekocentrum nabízí řadu osvětových akcí, seminářů, přednášek či exkurzí. Činnost PALETY je zaměřena jak na děti, tak na dospělé z řad veřejnosti, ale pořádá také vzdělávací a osvětové akce pro pracovníky veřejné správy (Paleta, 2018, online).

Pro děti jsou v nabídce např. témata Ekologická domácnost, Zvířata, Odpady, Les, Udržitelný rozvoj či Tradiční řemesla. Pro dospělé má pobočka v nabídce témata: Ekologická domácnost, Biopotraviny a Udržitelný rozvoj (Ekocentra, 2018, online).

Zelený dům Chrudim, z.s.

Zelený dům je zapsaný spolek, osvětové a poradenské ekocentrum, které sídlí v Chrudimi. Tento spolek se zabývá nejen osvětovou činností a environmentálním poradenstvím, ale především péčí o životní prostředí v praxi. V rámci své činnosti Zelený dům aktivně pečuje o přírodní krásy nejen na Chrudimsku, ale v celém Pardubickém kraji (Zelený dům, 2018, online).

Zelený dům spolupracuje se školami, úřady, neziskovými organizacemi či sdruženími. V rámci svých služeb pořádá po celý rok různé exkurze, přednášky, výstavy a vydává osvětové brožury s environmentální tematikou. Dále jsou veřejnosti k dispozici komentované prohlídky v přírodních lokalitách. Pro děti má Zelený dům pestrou nabídku témat, obdobně jako v ekocentru PALETA Chrudim, tj. Zvířata, Voda, Les, Odpady, Ochrana přírody, Ekologická domácnost, Udržitelný rozvoj a Tradiční řemesla. Pro dospělé ekocentrum nabízí témata: Ověduší, Stavebnictví, Zelená úsporám, Doprava, Odpady, Ochrana přírody, Biopotraviny, Voda, Dotace a Udržitelný rozvoj (Ekocentra, 2018, online).

Záchranná stanice a ekocentrum Pasíčka

Záchranná stanice a ekocentrum se nachází v Proseči. Činnost ekocentra je úzce spjata se záchrannou stanicí a tak se většina ekologické výchovy odehrává v expoziční části stanice a v přilehlé přírodní rezervaci Toulovcovy Maštale (Pasíčka, 2018, online).

Pasíčka jsou prioritně záchranná stanice. Tato stanice má léčebnou část: pro raněná zvířata a expozici s trvale umístěnými handicapovanými živočichy. V době návštěvních hodin se může veřejnost přijít na tyto živočichy podívat. V rámci celého roku pořádají Pasíčka veřejné akce, které se spojují s programem konaným právě v záchranné stanici. Jako ekocentrum se Pasíčka soustředí spíše na děti a mládež, a proto je většina akcí a projektů ve spolupráci s místními základními a středními školami. Co se témat týče, pro děti jsou v nabídce: Ochrana přírody a zvířata. Pro dospělé je to: Ochrana přírody a Péče o krajinu (Ekocentra, 2018, online).

Statek zvaný U syyyrovů

Sociální farma Lozice, tj. statek zvaný U syyyrovů se nachází v obci Lozice na Chrudimsku. Tato farma se zabývá nejen environmentální edukací, pořádáním kulturních akcí a snahou o propojení zemědělské činnosti se vzděláváním. Jak už z názvu vyplývá, jedná se o sociální farmu, která zaměstnává osoby se specifickými potřebami. Mezi činnosti, které probíhají na farmě, patří: zemědělství, sociální inkluze, vzdělávání, venkovská řemesla, rozvoj dobrovolnictví a environmentální výchova. V rámci environmentální výchovy se konají zážitkové workshopy zejména pro děti a mládež, ale také pro zájemce z řad veřejnosti (Syyyr, 2018, online).

Hlavním cílem této farmy je realizovat inovativní formy environmentálního vzdělávání v Pardubickém kraji, tedy přiblížit dětem a dospělým způsoby života a obživy na vesnici. Mezi témata pro děti jsou zařazena: Tradiční řemesla, Udržitelný rozvoj, Zvířata a Ekologická domácnost. Mezi tématy pro dospělé jsou: Biopotraviny, Ekologická domácnost a Udržitelný rozvoj (Ekocentra, 2018, online).

Městské lesy Chrudim, s.r.o.

Městské lesy Chrudim, s.r.o., je lesnická firma, která se nachází v Chrudimi. Tato firma byla založena za účelem správy a obhospodařování lesů patřících městu Chrudim. Kromě správy lesů v okolí města Chrudim se firma věnuje také osvětové a vzdělávací činnosti pro děti, mládež a širokou veřejnost. Tyto programy jsou zaměřeny na poznávání ekosystému lesa, trvale udržitelné hospodaření v lesích a lesnictví (Lesy Chrudim, 2018, online).

Společnost Městské Lesy se spíše orientuje na děti. V rámci své činnosti nabízí pro děti a mládež zážitkové vzdělávací programy lesní pedagogiky či několikadenní pobyty s programem a ubytováním v hájence. Pro širokou veřejnost jsou pořádány osvětové akce, např. Otvírání studánek či letní Svatojánská slavnost. Konkrétní témata pro dospělé ani děti nejsou zveřejněna (Ekocentra, 2018, online).

K – 47

Zapsaný spolek K – 47 je nezisková organizace, která se nachází v Proseči. Tato organizace se zabývá ekologickou výchovou a ochranou přírody. Mimo této činnosti má K – 47 také velmi kladný vztah k vojenské historii, zajímá se o objekty pohraničního opevnění a o renovaci a používání historické vojenské techniky. V rámci ekologie a ochrany životního prostředí, občanské sdružení spolupracuje s dalšími subjekty podobného zaměření, např. se záchrannou stanicí a ekocentrem Pasíčka (K – 47, 2018, online).

K – 47 realizuje ekovýchovu zejména v terénu v rámci různých veřejných akcí, přílehlých loukách a v záchranné stanici Pasíčka, které pomáhá se záchranou a transportem zraněných zvířat z volné přírody. Pro občanské sdružení K – 47 je nejvýznamnější každoroční osvětová akce s názvem: Tatínkův úžasný dětský den, kterou spolupořádá s ekocentrem Pasíčka. Mezi témata pro děti jsou nabízena: Zvířata a Ochrana přírody. Témata pro dospělé, která nabízí občanské sdružení K – 47, patří: Ochrana přírody a Péče o krajinu (Ekocentra, 2018, online).

2.4.2 Ekocentra v okrese Pardubice

Město Pardubice spravuje 1 ekocentrum:

Ekocentrum PALETA Pardubice

Ekocentrum PALETA je zapsaný spolek, který se nachází v Pardubicích a zabývá se ekologickou výchovou s důrazem na děti a mládež. Toto ekocentrum vzniklo v roce 1990 a patří k nejstarším porevolučním střediskům ekologické výchovy v ČR. Od roku 2004 je PALETA Krajským koordinátorem Environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty Pardubického kraje a kromě svého sídla v Pardubicích jsou v provozu také dvě pobočky v Chrudimi a v Oucmanicích (PALETA, 2018, online).

PALETA nabízí řadu akcí a programů zaměřených na globální problémy, poznávání přírodních zákonitostí a ekosystémů, tvořivou činnost z přírodních materiálů nebo na řešení problémů při recyklaci odpadů. Centrem těchto činností

je areál ekologické výchovy vybudovaný přímo v centru města Pardubice, na kterém se nachází např. hmatová stezka, záhony léčivých bylin, kompost, divoké zákoutí pro drobné živočichy apod. Ekocentrum dále ve vnitřních prostorách provozuje specializované učebny s živými zvířaty či tkalcovským stavem. K tématům pro děti patří – Ekologická domácnost, Zvířata, Voda, Odpady, Ochrana přírody, Les a Udržitelný rozvoj. Témata, nabízená pro dospělé jsou: Dotace a Stavebnictví (Ekocentra, 2018, online).

2.4.3 Ekocentra v okrese Svitavy

Město Svitavy spravuje 1 ekocentrum:

Ekocentrum Skřítek Polička

Ekocentrum Skřítek je zapsaný spolek, který se nachází v Pomezí. Hlavním cílem ekocentra je ekologická a environmentální výchova dětí, mládeže a dospělých. Mezi další cíle pak patří např. ochrana přírody a životního prostředí, ochrana veřejného zdraví či ochrana zeleně v obcích (Ekocentrum Skřítek, 2018, online).

Ekocentrum pro veřejnost pořádá pravidelné semináře a besedy: „Na zelenou“. Tyto semináře a besedy jsou vedeny zajímavými osobnostmi nebo se zaměřují na významná témata světového významu, neopomínající důležité místní problémy. Ekocentrum Skřítek dále nabízí programy a akce pro děti a mládež a spolupracuje také se speciálními školami či stacionáři. Mezi největší akce patří např. Světový den vody, Den Země či Den stromů. Ekocentrum se také podílí na projektu – Síť specializovaných ekoporaden v Pardubickém kraji. Ekocentrum nabízí pro děti témata – Ekologická domácnost, Odpady, Les, Zvířata, Voda, Ochrana přírody a Udržitelný rozvoj. Mezi tématy pro dospělé je v nabídce – Voda, Udržitelný rozvoj a Ochrana přírody (Ekocentra, 2018, online).

2.4.4 Ekocentra v okrese Ústí nad Orlicí

Město Ústí nad Orlicí spravuje 3 ekocentra:

Ekocentrum PALETA Oucmanice

Ekocentrum PALETA Oucmanice je pobytové středisko ekologické výchovy, které se nachází v Oucmanicích. Jedná se o pobočku ekocentra PALETA Pardubice, jejíž činnost je zaměřena na environmentální výchovu a vzdělávání, přírodu a životní prostředí (Oucmanická PALETA, 2018, online).

Ekocentrum Oucmanice nabízí vzdělávací pobyty pro školy, rekreační agroturistické pobyty pro veřejnost, tábory pro rodiny s dětmi či různé semináře, kurzy nebo školení pro organizace. Kapacita pro ubytování a stravování v excentru činí cca 50 osob. Témata nabízena pro děti jsou: Odpady, Zvířata, Voda, Les, Tradiční řemesla, Ekologická domácnost, Ochrana přírody a Udržitelný rozvoj. Témata pro dospělé jsou: Biopotraviny, Stavebnictví, Udržitelný rozvoj a Ekologická domácnost (Ekocentra, 2018, online).

Ekocentrum Červenka Česká Třebová

Ekocentrum Červenka pořádá po celý rok výukové programy pro mateřské a základní školy, přednášky, organizuje přírodovědné soutěže, vede kampaně (např. Den Země, Uklid'me svět či Den bez aut), každý měsíc pořádá výlet do přírody pro rodiče s dětmi a exkurze pro pedagogické pracovníky i veřejnost a provozuje poradenské centrum. Pro děti jsou nabízena témata: Ochrana přírody, Zvířata, Odpady a Ekologická domácnost. Dospělí mají v nabídce téma: Ochrana přírody (Ekocentra, 2018, online).

Vlastní webové stránky ekocentra nejsou k dispozici.

ZO ČSOP Podorlicko

Základní organizace Českého svazu přírody (ZO ČSOP) působí již od roku 1981 v České Třebové. Činnost organizace Podorlicko se zaměřuje nejen na

environmentální výchovu, ale také na praktickou terénní ochranu přírody (ZO ČSOP Podorlicko, 2018, online).

Ekocentrum Podorlicko pravidelně pořádá pro veřejnost, školy a další organizace různé výstavy a přednášky se zaměřením na problematiku ochrany životního prostředí, pomáhá zvířatům v nouzi, nabízí poradenskou činnost v oblasti fauny a flory, provozuje dvě naučné stezky a od roku 2004 zajišťuje záchranné transfery obojživelníků u přívratských rybníků. Pro děti jsou v nabídce témata: Les, Zvířata, Voda, Udržitelný rozvoj, Ekologická domácnost, Odpady, Ochrana přírody a Tradiční řemesla. Dospělí si mohou vybrat z témat: Zelená úsporám, Voda, Doprava, Ochrana přírody a Energetika (Ekocentra, 2018, online).

3 Zhodnocení dosavadních poznatků o problematice

Dle dokumentu Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ): Vzdělávání dospělých v České republice – 2016 se z celkového počtu respondentů 12 272 pouze 14 % lidí, ve věku 18 – 69, věnuje neformálnímu vzdělávání, zájmovým a volnočasovým aktivitám, které nijak nesouvisí s pracovním životem. Z těchto mimopracovních činností je podle počtu aktivit 17 % tzv. ostatních, kam jsou např. mimo komunikačních technologií či všeobecného vzdělávání řazeny také oblasti související s environmentální edukací. Podle počtu hodin strávených vzděláváním se u kategorie ostatní jedná o 14 %. Je však otázka, kolik z těchto 17, resp. 14 % lidí se opravdu věnuje tématům environmentální edukace (ČSÚ, 2018, s. 38, 39).

Diplomová práce *Zájmové vzdělávání dospělých ve svém výzkumu* zjišťovala, jak je to se zájmovým vzděláváním u učitelů. Respondenti dotazníkového šetření byli učitelé čtyř středních škol z Olomouce, celkem 123 respondentů. Z tohoto počtu dotazovaných 43,1 % odpovědělo, že se ve volném čase věnuje turistice a výletům do přírody a 37,4 % se zabývá zahrádkařením a kutilstvím. Další otázky v dotazníku se ptaly např. na domácí pěstování rostlin a péčování o zvířata. 78,9 % respondentů odpovědělo, že rostliny doma pěstuje. Naopak o zvíře nepečuje 58,5 % respondentů. Zajímavá byla v dotazníku otázka, zda mají respondenti nějaké specifické koníčky a zájmy. V případě kladné odpovědi je autorka nechala, ať dotazovaní sami uvedou, o jaké zájmy se jedná. Celkem 53,7 % odpovědělo, že ano a z tohoto počtu pouze 1 odpověděl, že jeho specifickým koníčkem je ochrana přírody (Spáčilová, 2012, s. 58-77).

Arnold, Cohen a Warner (In Frouz, Moldan, 2015, s. 239) ve svém výzkumu zjišťovali, jaké nejčastější důvody mají respondenti k zodpovědnému environmentálnímu chování v dospělosti. Všichni dotazovaní uvedli, že je to v první řadě vliv rodičů. Frouz a Moldán (2015, s. 238) dále dodávají, že hlavní problém environmentální výchovy a vzdělávání je v tom, že Střediska environmentální výchovy se příliš zaměřují na dítě v daném okamžiku a díky následné prodlevě mezi dětstvím a dospělostí se pak tyto snahy o environmentální edukaci často mívají tím správným účinkem.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (dále jen CVVM) se ve svém výzkumu: Hodnocení ochrany životního prostředí – květen 2017 věnovalo názoru respondentů (1019 dotázaných starších 15 let) na životní prostředí a jeho ochranu v ČR. Na základě tohoto výzkumu bylo zjištěno, že 58 % dotázaných považuje starost ČR o životní prostředí za přiměřenou, 34 % dotázaných za nedostatečnou a pouze 2 % oslovených si myslí, že stát o životní prostředí stará až příliš. Dále respondenti uvedli, že životní prostředí negativně ovlivňuje chování občanů – 59 %, nejvíce však podle nich životní prostředí zatěžuje automobilová doprava – 83 %. Na otázku jaké aktivity v domácnosti praktikují, aby byli ohleduplní vůči životnímu prostředí, odpověděli dotázaní nejčastěji třídění běžného – 87 % a nebezpečného – 78 % odpadu (CVVM, 2017, s. 1 – 15).

Diplomová práce Diskurzy současné environmentální edukace se ve výzkumné části práce zabývá analyzováním přístupů a forem, užívaných v rámci veřejné správy v environmentálním vzdělávání, konkrétně u 137 pracovníků všech pracovišť územní samosprávy Olomouckého kraje. Autorka pomocí metod diskurzivní analýza, rozhovor a jejich následnou komparací zjistila, že respondenti preferují vzdělávání, které vyžaduje co nejméně času a finančních prostředků. Dále se ukázalo, že určení nejvhodnější formy vzdělávání je velmi náročné a jako nejlepší se jeví e-learningový způsob výuky či přednáška. Jako nejzajímavější se ukázal výsledek šetření, že 39 % respondentů vůbec nezná Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR (SPEVVO), přestože by s tímto programem a jeho akčním plánem měla být celá veřejná správa obeznámena (Ďurčová, 2014, s. 69 – 70).

Empirická část

4 Metodologie a cíl výzkumného šetření

Čtvrtá kapitola se věnuje empirické části diplomové práce. Tato kapitola obsahuje hlavní cíl práce, dílčí cíle a výzkumné otázky. Dále jsou definovány metody výzkumného šetření. Nakonec je popsán výzkumný soubor, realizace, průběh a výsledky výzkumného šetření.

4.1 Cíl a výzkumné otázky

Cílem empirické části je zjistit, jaké možnosti environmentální edukace ve vzdělávání dospělých se nabízejí v Pardubickém kraji. Dílčí cíle jsou:

- zjistit zájem dospělých o environmentální edukaci v Pardubickém kraji,
- zjistit, jaká je současná nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji,
- posoudit, zda je stávající nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji dostačující.

Na základě hlavního a následných dílčích cílů byly stanoveny následující výzkumné otázky:

1. Jaký je názor zástupců ekocenter v Pardubickém kraji na informovanost dospělých v problematice ochraně přírody a životního prostředí?
2. Jaký je zájem dospělých v Pardubickém kraji o environmentální edukaci?
3. Jaká je nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji?
4. Je v současné době tato nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji dostatečná?

Odpovědi na výzkumné otázky č. 1, 2, 3 i 4 přináší rozhovory se zástupci ekocenter v Pardubickém kraji. U výzkumných otázek č. 2 a 4 jsou rozhovory doplněny o poznatky z anketního šetření.

4.2 Metody výzkumného šetření

Ve výzkumné části práce budou použity dvě výzkumné metody – **kvalitativní** (tj. polostrukturovaný rozhovor) a **kvantitativní** (tj. anketa). Jestliže se kombinují kvalitativní i kvantitativní metody v jednom výzkumu, jedná se o tzv. smíšený výzkumný design. Kombinace obou přístupů přináší prohloubení, doplnění a zjištění dalších nových poznatků (Švaříček, Šedová, 2014, s. 25). V tomto případě je hlavní výzkumnou metodou rozhovor a anketa je pouze informativní, doplňková, a proto bude výzkum orientován především kvalitativně.

Kvalitativní typ výzkumu definuje Creswell (in Hendl, 2016, s. 46) jako „...proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému“. Dle Strausse a Corbinové (1999, s. 10) je kvalitativní výzkum takový, který své výsledky nezískává statistickými procedurami či jinými možnostmi kvantifikace. Pro kvalitativní výzkum jsou, jak zmiňuje Gavora (2010, s. 35-37), typické tyto vlastnosti:

- vcítění se a sblížení se zkoumanými osobami,
- všechny zjištěné skutečnosti uvedené ve slovní (nečíselné) podobě,
- porozumění člověku a pochopení významu jevů,
- zkoumání konkrétních lidí a případů,
- odhalování neznámých skutečností a tvorba nových teorií,
- otevírání netradičních výzkumných problémů.

Dle Hendla (2016, s. 48) mezi přednosti kvalitativního výzkumu patří např. zkoumání fenoménu v přirozeném prostředí, možnost navrhnout teorie či studovat procesy nebo hledání lokální příčinné souvislosti. Naopak mezi nevýhody výzkumu řadí např. obtížné testování teorie a hypotézy, možnost ovlivnění výsledků výzkumníkem a jeho osobními preferencemi nebo časovou náročnost při analýze i následném sběru dat. Gavora (2010, s. 181) uvádí, že mezi nejčastější metody kvalitativního výzkumu patří interview, nestrukturované pozorování, narativní metoda nebo analýza produktů člověka.

Tento typ výzkumu byl zvolen, jelikož se empirická část práce zaměřuje na konkrétní instituce a organizace, které již poskytují nějakou možnost environmentální edukace v Pardubickém kraji, tedy na ekocentra. Výsledky

tohoto šetření budou proto specificky orientovány a nelze je obecně použít pro celou ČR.

4.2.1 Rozhovor/Interview

Hlavní metodou této diplomové práce je rozhovor. Švaříček a Šed'ová (2014, s. 159) označují rozhovor za hloubkový a definují jej jako nestandardizované dotazování jednoho badatele, který se otevřenými otázkami ptá jednoho účastníka výzkumu. Dle Gavory (2010, s. 136) se jedná o výzkumnou metodu, která mimo zachycení faktů umožňuje navíc proniknutí do postojů a motivů respondentů. Maňák, Švec a Švec (2005, s. 49) uvádějí, že rozhovor patří k nejstarším metodám dotazování a v pedagogickém výzkumu se využívá velmi často. Gavora (2010, s. 136) dále dodává, že lepší označení než rozhovor je interview. Toto pojmenování výzkumné metody je mezinárodní a podle něj i přesnější, neboť rozhovor má mnohem širší význam než interview.

Dle Reichela (2009, s. 110 – 112) se využívá rozhovor v kvalitativním i kvantitativním výzkumu. U kvalitativního výzkumu jsou to tyto podoby rozhovoru:

- nestrukturovaný rozhovor (volný, neformální),
- narativní rozhovor,
- **polostrukturovaný rozhovor** (rozhovor pomocí návodu, částečně řízený),
- strukturovaný rozhovor (řízený).

Polostrukturovaný rozhovor je, jak uvádí Gavora (2010, s. 137), kompromisem mezi strukturovaným a nestrukturovaným typem rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor má stanovené základní otázky a další mohou podle potřeby vznikat v průběhu rozhovoru. Tento typ rozhovoru se aplikuje např. v případové studii či zakotvené teorii (Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 160).

Pro tuto diplomovou práci byl zvolen typ polostrukturovaného rozhovoru, jelikož bylo potřeba si předem připravit otázky z důvodu naplnění stanovených cílů, ale zároveň bylo více než žádoucí, aby se respondenti mohli svobodně vyjádřit a případně svými myšlenkami doplnit již stanovené otázky.

4.2.2 Kvalitativní kódování

Rozhovory budou zpracovány pomocí kódování. Jedná se dle Strausse a Corbinové (1999, s. 39) o operace, při kterých „...jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby.“ Kódování je analýza a zpracování dat, které následně utváří tzv. zakotvenou teorii.

Zakotvená teorie je „...teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 14). Švaříček a Šedřová (2014, s. 87) uvádí, že postup zakotvené teorie lze shrnout do třech etap: sběr dat, který vede k nasycenosti kódů, kódování dat a vytvoření základních kategorií a konstruování teorie.

Existují tři typy kódování: otevřené, axiální a selektivní. **Otevřené kódování** znamená rozčlenění dat na samostatné části, označení a kategorizace pojmů (Strauss, Corbinová, 1999, s. 43). Švaříček a Šedřová (2014, s. 211) charakterizují otevřené kódování jako operace, při kterých je text rozčleněn na nově označené jednotky, se kterými výzkumník dále pracuje. Dle Hendla (2016, s. 251) je otevřené kódování první částí celé analýzy dat v rámci zakotvené teorie a lokalizuje a odhaluje v datech témata, kterým následně přiřazuje označení.

Axiální kódování charakterizují Strauss a Corbinová (1999, s. 70) jako postupy, které následují po otevřeném kódování a při kterých jsou data jiným způsobem znovu uspořádána.

Selektivní kódování navazuje na axiální a jde o další fázi zkoumání dat, při které jsou vyhledávána hlavní témata a kategorie, která následně slouží k vytvoření teorie. Výsledkem selektivního kódování je integrativní diagram, který znázorňuje teorii a vztahy (Hendl, 2016, s. 254 – 255).

4.2.3 Anketa

Anketa je kvantitativní metoda. Jedná se, jak uvádí Reichel (2009, s. 123), o zvláštní typ dotazování, který probíhá písemnou či ústní formou. Dle Maňáka, Švece a Švece (2005, s. 11) se jedná o nástroj metody dotazování za účelem plošného masmediálního výzkumu veřejného mínění či specifického výzkumu odborného stanoviska nebo názoru. Dále dodávají, že na rozdíl od dotazníku anketa obsahuje menší počet úzce formulovaných otázek.

Anketu tvoří minimum otázek, které mohou být uzavřené, polouzavřené i volné. Tyto otázky úzce směřují k jednomu tématu a jsou dále doplněny o sociálně demografické otázky (např. věk, pohlaví apod.). Mezi nevýhody ankety patří tzv. samovýběr. Tento výběrový mechanismus znamená, že respondent si sám vybere, zda se ankety zúčastní. Na základě získaných odpovědí potom dostáváme výsledky. Tato zjištění však nelze aplikovat na širší populaci, neboť platí pouze pro daný výzkumný soubor dotazovaných (Reichel, 2009, s. 124).

Anketa byla realizována ústní formou a doplňuje hlavní výzkumnou metodu, tedy rozhovory. Tato metoda byla zvolena, aby přinesla také názor druhé strany na danou problematiku, tedy potenciálních zákazníků.

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří zástupci ekocenter, kteří odpovídali na otázky během rozhovorů a také respondenti, kteří se účastnili ankety. Výběr u všech respondentů, tedy účastníků rozhovorů i ankety, byl záměrný.

Diplomová práce je zaměřena na zjištění možností environmentální edukace ve vzdělávání dospělých v Pardubickém kraji. V tomto kraji je environmentální edukace převážně záležitostí ekocenter, a proto byla pro rozhovory záměrně oslovena ekocentra, která se v tomto kraji nachází. Na stanovené otázky odpovídal za každé ekocentrem vždy pouze jeden zástupce. Tento zástupce byl obvykle ve vedení daného ekocentra, ne však ve všech případech. Profesionální zařazení daného respondenta pro mě nebylo prioritou a tak jsem nechala pouze na jejich uvážení, kdo mi na otázky z řad zaměstnanců či vedoucích odpoví.

Respondenti ankety byli také vybráni cíleně. Anketa se realizovala ve 4 městech, která spravují ekocentra v Pardubickém kraji: Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí. Tato konkrétní města byla záměrně zvolena, jelikož spravují ekocentra, se kterými byly udělány rozhovory. Jednalo se tak o potenciální zákazníky těchto ekocenter. Osloveni byli tedy pouze ti, kteří se zrovna nacházeli v jednom z těchto měst. Další podmínkou byl věk. Pro zodpovězení anketních otázek byli osloveni pouze dospělí jedinci. Anketa byla také ovlivněna dnem (všechna anketní šetření se uskutečnila ve všední den), počasím (slunečno i dešť) a denní dobou (dotazování probíhalo zhruba mezi 9:00 – 16:00).

Výsledky výzkumného šetření nebudou obsahovat žádné osobní údaje o respondentech. Zástupci ekocenter si nepřáli, aby jejich jména byla někde uveřejněna. Mohu však uvést, že z oslovených 11 ekocenter s rozhovorem souhlasilo pouze 7. Z těchto 7 respondentů bylo 5 žen a 2 muži. Většina z nich také vyžadovala, aby se jmenovitě nepsalo o daném ekocentru, a proto budou jednotliví zástupci i jejich ekocentra označeni jako: zástupce ekocentra č. 1, zástupce ekocentra č. 2 apod. U ankety jsem osobní údaje vůbec nezjišťovala, neboť bylo třeba zajistit anonymitu. V rámci anketního šetření respondenti odpovídali pouze pro bližší určení na otázku ohledně pohlaví a věku.

4.4 Realizace a průběh výzkumného šetření

Výzkum proběhl v měsíci květnu letošního roku (tzn. 2018). Ekocentra byla oslovena z části elektronicky (e-mailem) a z části telefonicky, záleželo na individuálním případě. E-mailové adresy jsem získala z webových stránek ekocenter a také z portálu MŽP – Ekocentra. cz. Telefonní čísla pak buď na doporučení od jiných ekocenter, opět z webových stránek či z e-mailové korespondence s daným subjektem. Respondenti pro anketní šetření byli oslovováni ve všední den (mezi 9:00 – 16:00) přímo v ulicích jednoho ze 4 měst: Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí.

Z 11 oslovených ekocenter se 7 rozhodlo, že rozhovor umožní. Zbývající 4 ekocentra: Záchraná stanice a ekocentrem Pasíčka, K – 47, Městské lesy

Chrudim, s. r. o. a Ekocentrum Červenka mi rozhovor z různých důvodů neumožnili (např. kvůli časové vytíženosti, nezájmu, neochotě se na jakémkoliv výzkumu podílet apod.). Realizované rozhovory se 7 zástupci ekocenter probíhaly v celkem příjemné a občas lehce rozpačité atmosféře. Tuto rozpačitost přičítám zejména zaměření rozhovorových otázek na věkovou kategorii dospělých. Pracovníci a samotná ekocentra se totiž primárně orientují na děti a mládež a environmentální edukace dospělých je pro ně spíše doplňkovou záležitostí. Rozhovory jsem si nahrávala i zaznamenávala písemně, záleželo na daném respondentovi a jeho požadavcích. Každý rozhovor trval přibližně 20 minut.

Respondenti pro anketu byli osloveni přímo v ulicích. Ne každý byl ochoten na otázky odpovídat a řada lidí si ani nenechala vysvětlit, že se jedná pouze o zodpovězení několika jednoduchých otázek v rámci výzkumu. Všichni, kteří mi na otázky odpověděli, však byli většinou milí, ochotní a někteří se dokonce více zajímali o celou diplomovou práci. Dotazování jednoho respondenta trvalo přibližně kolem 3 minut.

5 Prezentace výsledků výzkumného šetření

Pátá kapitola se zabývá prezentací, analýzou a shrnutím výsledků výzkumného šetření. Nejprve jsou pomocí metody otevřeného kódování analyzovány rozhovory (celkem 7) se zástupci ekocenter Pardubického kraje. Dále kapitola obsahuje prezentaci výsledků ankety s potenciálními zákazníky ekocenter, která proběhla ve 4 městech Pardubického kraje – Pardubice, Chrudim, Svitavy a Ústí nad Orlicí. Nakonec kapitola obsahuje shrnutí a zhodnocení výsledků výzkumného šetření a diskuzi.

5.1 Otevřené kódování

Na základě analýzy rozhovorů byly pro otevřené kódování zvoleny tyto kategorie:

Kategorie č. 1: Stav přírody a životního prostředí

Kategorie č. 2: Informovanost dospělých

Kategorie č. 3: Význam environmentální edukace

Kategorie č. 4: Zájem dospělých

Kategorie č. 5: Nabídka vzdělávání

Kategorie č. 1: Stav přírody a životního prostředí

VLASTNOSTI	DIMENZE
Chování lidí	Nevhodné
Legislativa	Odpovídající
Současná situace	Pozitivní
Stav	Stabilizovaný

Názory zástupců ekocenter na stav přírody a životního prostředí v ČR byly rozdílné. Dva respondenti aktuální stav nepovažují za příliš dobrý. Zástupce ekocentra č. 1 uvádí, že: *„Příroda i životní prostředí jsou hodně zničené špatným chováním lidí. Kolikrát mi zůstává rozum stát nad tím, co někteří lidé jsou schopni té přírodě udělat.“* Jako hlavní příčinu tedy vidí nevhodné chování lidí. Podle zástupce ekocentra č. 2 je problém jiný: *„Bojujeme se značně znečištěným ovzduším, se suchem, nadměrnou automobilovou dopravou...“*

Zbývající respondenti se naopak shodli na tom, že stav přírody a životního prostředí v ČR není až tak hrozný. Zástupce ekocentra č. 3 si myslí, že *„...v porovnání s dalšími státy světa si nestojíme vůbec špatně.“* Zástupce ekocentra č. 4 uvádí, že: *„Stav přírody a životního prostředí se v posledních letech stabilizoval a víceméně se nijak radikálně nemění.“* To samé si myslí i zástupce ekocentra č. 7: *„Za poslední roky je, pokud vím podle zprávy z ministerstva životního prostředí, stav celkem stabilní a lehce se zlepšil.“*

Zástupce ekocentra č. 5 je zase toho názoru, že za současným stavem stojí především legislativa. *„O problémech přírody a životního prostředí se začalo více mediálně mluvit, upravila se legislativa jednotlivých států, EU a další mezinárodní organizace mají ochranu životního prostředí a přírody mezi prioritami.“* Podobný názor má také zástupce ekocentra č. 6: *„Hodně tomu napomáhá stát a legislativa v čele s SPEVVO.“*

Kategorie č. 2: Informovanost dospělých

VLASTNOSTI	DIMENZE
Neznalost	Přítěžující
Situace	Nepříznivá
Nezájem	Rozhodující

Další kategorii tvoří informovanost dospělých, která se týká ochrany přírody a životního prostředí v ČR. I v této kategorii byly názory trochu rozdílné. Jeden respondent viděl informovanost dospělých jako ne úplně špatnou. Podle zástupce ekocentra č. 6 je informovanost „...už lepší než kdysi bývala. O ochraně přírody a životního prostředí se mluví stále víc a víc.“

Jiní zástupci ekocenter uvedli, že situace je lepší, ale pořád celkem špatná. Zástupce ekocentra č. 5 si myslí, že: „...už je lepší než byla třeba před 10-15 lety, ale pořád ne taková, jakou bychom si my ekologové představovali.“ Podobný názor zastává také zástupce ekocentra č. 7. podle kterého informovanost: „Příliš velká není, i když si myslím, že to bývalo i mnohem horší.“

Zbývající respondenti si však myslí, že informovanost je velmi špatná a neznalost dospělých jen přítěžuje přírodě a životnímu prostředí. Zástupce ekocentra č. 1 vidí hlavní problém v tom, že lidé mají pocit, že se jich ochrana přírody a životního prostředí netýká: „...je tu podle mě spousta lidí co si myslí, že se jich to netýká, takže s tou informovaností to není až tak slavné.“

Dle zástupce ekocentra č. 2 za nízkou informovaností stojí nezájem: „Lidé se o přírodu málo zajímají, přestože by to pro ně měla být samozřejmost. Každý by chtěl žít v pěkném, upraveném, čistém a zdravém prostředí. Málokdo už však udělá něco pro to, aby tomu tak bylo.“

Stejný názor má také zástupce ekocentra č. 3 a tento nezájem přičítá době, ve které dospělí vyrůstali: „Z mojí zkušenosti musím říci, že mnoho dospělých se o přírodu a životní prostředí nezajímá. Myslím si však, že je to dáno především dobou, ve které byli současní dospělí vychováni. Nebylo ani zdaleka tolik možností se v ochraně přírody vzdělávat jako je tomu dnes.“ Zástupce ekocentra

č. 4 žádný důvod nehledá. Podle jeho názoru informovanost: „...není moc slavná. Lidé toho moc o ekologických problémech nevědí.“

Kategorie č. 3: Význam environmentální edukace

VLASTNOSTI	DIMENZE
Znalost	Rozhodující
Chování	Odpovídající
Informace	Důležité
Budoucnost	Nejistá

Kategorie č. 3 je zaměřena na význam a důležitost environmentální edukace u dospělých. Všichni respondenti se jednoznačně shodli, že environmentální edukace je u dospělých velmi důležitá. Podle většiny zástupců ekocenter je důležitá zejména znalost dospělých, která může být v budoucnu rozhodující:

Zástupce ekocentra č. 1: „...jedině až pokud budou dospělí řádně informovaní a začnou se podle toho chovat, pak teprve se situace v ochraně přírody zlepší.“

Zástupce ekocentra č. 2: „Dospělí by měli vědět, jak se k přírodě chovat a chránit si ji. Environmentální edukace je dle mého názoru nejen u dospělých úplný základ.“

Zástupce ekocentra č. 4: „...je to podle mě základ, jestliže u nás nechceme mít zdevastovanou a poničenou planetu.“

Zástupce ekocentra č. 5: „Dospělý člověk by měl vědět jak se chovat k přírodě, životnímu prostředí a celkově k naší planetě, aby nám a hlavně dalším generacím ještě dlouho vydržela.“

Zástupce ekocentra č. 6: „Čím se lidé budou více environmentálně vzdělávat, tím lepší bude životní prostředí, příroda a vlastně celá naše planeta.“

Zástupce ekocentra č. 7: „Je třeba, aby se lidé naučili, jak se mají chovat k přírodě, co dělat správně pro udržitelný rozvoj, zdravé životní prostředí apod.“

Zástupce ekocentra č. 3 dále uvádí, že současní dospělí neměli v dětství takové možnosti na environmentální edukaci, jako je tomu dnes: „...myslím si, že současní dospělí jsou v ochraně přírody a životního prostředí málo informováni, protože v době, ve které vyrůstali, bylo málo možností na vzdělávání. Dneska už jsou úplně jiné možnosti a environmentální výchova je součástí všech školních osnov.“

Kategorie č. 4: Zájem dospělých

VLASTNOSTI	DIMENZE
Zkušenost	Negativní
Zájem	Malý
Snaha	Velká

Zkušenost respondentů se zájmem dospělých o environmentální edukaci V Pardubickém kraji je ve všech případech negativní. Podle všech respondentů se dospělí o environmentální edukaci málo zajímají:

Zástupce ekocentra č. 1: „Z mojí zkušenosti je takových lidí, kteří by se opravdu o přírodu zajímali a chtěli se nějak dále vzdělávat, jako šafránu.“

Zástupce ekocentra č. 4: „O environmentální edukaci obecně prostě moc velký zájem není.“

Zástupce ekocentra č. 5: „Podle mě většina lidí ani neví, co si pod tím pojmem environmentální edukace má představit.“

Zástupce ekocentra č. 7: *„Bohužel se lidé o environmentální edukaci moc nezajímají, ačkoliv by rozhodně měli a je to podle mě jejich povinnost.“*

Zástupce ekocentra č. 3 si myslí, že za malý zájem dospělých o environmentální edukaci může především neinformovanost: *„...přičítám to zejména právě té jejich neinformovanosti ohledně přírody a životního prostředí.“* Ostatní respondenti uvádějí, že zájem dospělých je velmi malý, ačkoliv by si přáli opak a snaží se pro to udělat maximum:

Zástupce ekocentra č. 2: *„Rozhodně bychom si u nás všichni přáli, aby se lidé více chtěli vzdělávat a také projevíli o přírodu a životní prostředí mnohem větší zájem.“*

Zástupce ekocentra č. 6: *„V našem ekocentru se maximálně snažíme o to, aby se zájem o tuto problematiku zvýšil, ale jde to velmi pomalu a vůbec ne podle našich představ. Budeme se ale snažit dál a doufám, že někdy v budoucnu budu snad moci říct, že zájem o environmentální edukaci je u nás obrovský.“*

Kategorie č. 5: Nabídka vzdělávání

VLASTNOSTI	DIMENZE
Změny	Minimální
Nabídka	Ucházející
Přednáška	Pravidelná
Výstava	Tématická
Seminář	Oblíbený

O nabídce environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji si dva respondenti myslí, že není dostatečná a že více možností mají děti. Zástupce ekocentra č. 3 uvádí, že: *„...dostačující úplně není. Většina ekocenter, včetně toho našeho, se orientuje hlavně na děti a mládež a dospělí jsou spíše okrajovou*

záležitosti.“ Zároveň však dodává, že: „Podle mého názoru je však environmentální edukace u dospělých stejně důležitá.“ Podobný názor má také zástupce ekocentra č. 7: „...dle mého názoru by nabídka potřebovala mnohem více rozšířit. Myslím, že se u nás obecně věnujeme hlavně edukaci dětí a dospělí jsou značně opomíjeni.“

Ostatní respondenti jsou toho názoru, že nabídka je v Pardubickém kraji ucházející a dostatečná, mnohdy až moc:

Zástupce ekocentra č. 1: „Myslím, že naše ekocentrum, i některá další, se kterými spolupracujeme na různých projektech, nabízejí pro dospělé hodně možností jak se vzdělávat.“

Zástupce ekocentra č. 2: „Myslím si, že nabídka je v našem kraji více než slušná...“

Zástupce ekocentra č. 4: „Na to, jak malý zájem o ni je, si myslím, že skoro až moc.“

Zástupce ekocentra č. 5: „Na to, jak malý zájem o environmentální edukaci je, tak ano. Myslím si, že kdo se chce vzdělávat, má na výběr celkem hodně možností.“

Zástupce ekocentra č. 6: „Myslím si, že ano. Alespoň se o to my ekocentra a celý kraj v čele s panem hejtmanem snažíme.“

Jako nejčastější možnosti vzdělávání ekocentra nabízí přednášku, výstavu a seminář:

Zástupce ekocentra č. 1: „Lidé se mohou zúčastnit našich přednášek a seminářů o ochraně přírody, ohrožených zvířatech, ekologickém stavění domů apod.“

Zástupce ekocentra č. 3: „Pro dospělé nabízíme jednou za měsíc přednášky na témata, jako jsou např. biopotraviny či ekologická domácnost.“

Zástupce ekocentra č. 4: „*Dospělí mají možnost u nás navštívit neustále probíhající tématické výstavy, např. houbařskou, větrné elektrárny, deštné pralesy apod.*“

Zástupce ekocentra č. 6: „*Pro dospělé pořádáme výstavy, přednášky...*“

Zástupce ekocentra č. 7: „*...semináře z oblasti zdravého životního stylu, lidských zdrojů nebo regionálního rozvoje.*“

Mezi dalšími možnostmi vzdělávání v ekocentrech v Pardubickém kraji byly dále jmenovány také např. brožury, odborná knihovna, zážitkové workshopy či ekoporadna.

Ze všech sedmi respondentů pouze dva uvedli, že stávající nabídku environmentální edukace svého ekocentra chtějí rozšířit. Zástupce ekocentra č. 3: „*...plánujeme rozšířit nabídku přednášek o další témata a chystáme se také tyto přednášky konat častěji než pouze jednou měsíčně.*“ A zástupce ekocentra č. 7: „*Chceme více propojit environmentální edukaci dětí a dospělých. Plánujeme proto do budoucna zařadit více společných aktivit, tábory apod.*“

Další čtyři respondenti žádné změny neplánují:

Zástupce ekocentra č. 1: „*Myslíme si, že je naše nabídka pro dospělé více než dostatečná.*“

Zástupce ekocentra č. 4: „*...myslím si, že v současné době je naše nabídka naprosto dostačující.*“

Zástupce ekocentra č. 5: „*Prozatím ne.*“

Zástupce ekocentra č. 6: „*Ne, žádné rozšíření nabídky v tuto chvíli neplánujeme.*“

Jeden respondent (Zástupce ekocentra č. 2) uvedl, že změny sice v tuto chvíli neplánují, ale do budoucna se jim nebrání: „*V blízké budoucnosti ne. Pokud by však lidé projeвили zájem o nějakou možnost environmentální edukace, kterou nenabízíme, budeme se jim v rámci našich možností maximálně snažit vyjít vstříc.*“

5.2 Axiální kódování

V rámci axiálního kódování se dle Strausse a Corbinové (1999, s. 72) vytvářejí spojení mezi kategoriemi a subkategoriemi, pro jejichž znázornění se využívá tzv. **Paradigmatický model, tedy: příčinné podmínky → jev → kontext → intervenující podmínky → strategie jednání a interakce → následky.**

Jev je událost, ústřední myšlenka, na niž se soustředí soubor ovládajících nebo zvládajících jednání či interakcí. Příčinné podmínky jsou případy či události, které vedou ke vzniku jevu. Kontext je určitý soubor vlastností, které patří k jevu. Intervenující podmínky jsou obecné a ovlivňují interakce, strategie jednání apod. Jednání a interakce jsou záměrné a procesuální formy strategie a taktiky. Následky reakce jednání či interakce na jev (Strauss, Corbinová, 1999, s. 73 – 78).

Jev – nabídka environmentální edukace pro dospělé

Příčinné události – zájem o rozšíření vědomostí, možnosti ekocenter, informovanost dospělých, hobby, příroda, životní prostředí, trvale udržitelný rozvoj

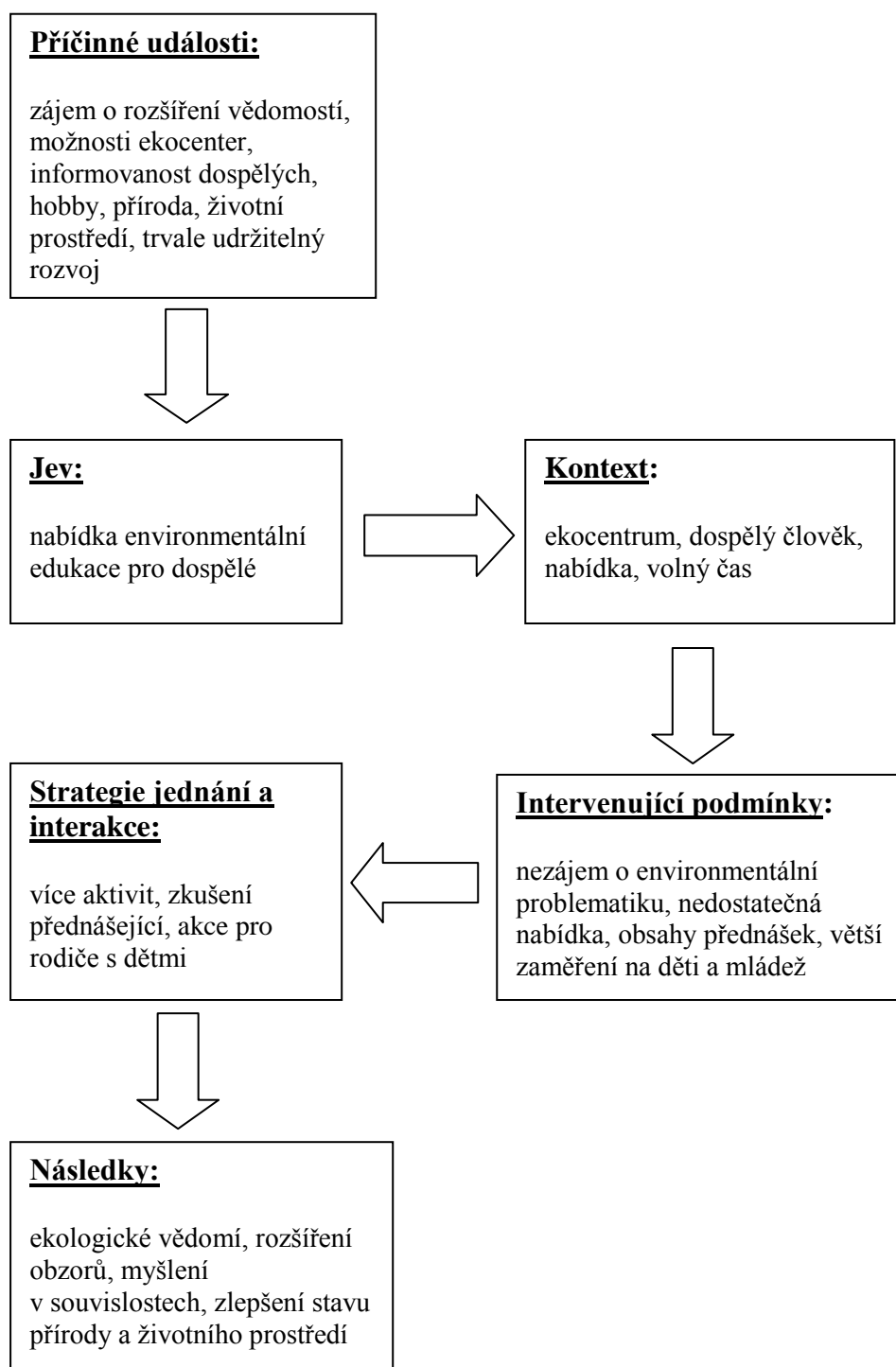
Kontext – ekocentrum, dospělý člověk, nabídka, volný čas

Intervenující podmínky – nezájem o environmentální problematiku, nedostatečná nabídka, obsahy přednášek, větší zaměření na děti a mládež

Strategie jednání a interakce – více aktivit, zkušenosti přednášející, akce pro rodiče s dětmi

Následky – ekologické vědomí, rozšíření obzorů, myšlení v souvislostech, zlepšení stavu přírody a životního prostředí

Schéma č. 1: Paradigmatický model



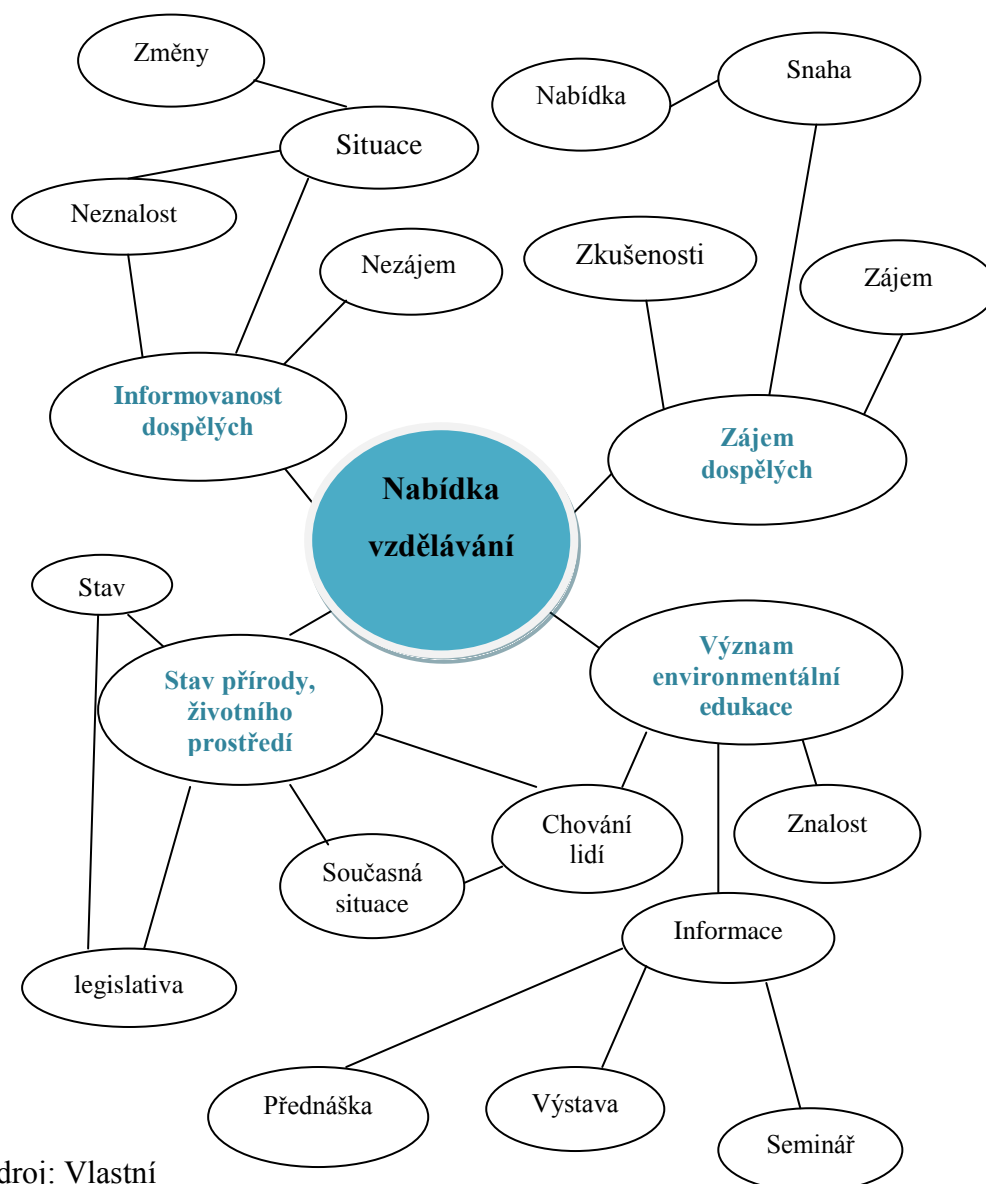
Zdroj: vlastní

5.3 Selektivní kódování

Při závěrečném selektivním kódování se vybere jedna hlavní kategorie, kolem které je koncipován příběh. Ostatní kategorie jsou vtaženy a uvedeny do vztahu k centrální kategorii. Tyto vztahy se dále rozvíjejí, prohlubují a zdokonalují (Strauss, Corbinová, 1999, s. 86).

Jako centrální kategorie byla zvolena: **Nabídka vzdělávání**.

Obrázek č. 4: Selektivní kódování



Zdroj: Vlastní

Pro zjištění možností environmentální edukace pro dospělé je základem centrální kategorie – nabídka vzdělávání. Tuto nabídku ovlivňuje v první řadě aktuální stav přírody a životního prostředí v ČR. Podle většiny zástupců ekocenter v Pardubickém kraji je současný stav s přispěním legislativy stabilizovaný a situace je pozitivní. Další respondenti však tento názor nesdílí a domnívají se, že stav přírody a životního prostředí je značně ovlivněn nevhodným chováním lidí.

Na stav přírody a životního prostředí navazuje kategorie informovanost dospělých. Většina zástupců ekocenter je toho názoru, že informovanost je mezi dospělými jedinci malá a tato neznalost je v ochraně přírody a životního prostředí značně přitěžující. Podle zástupců ekocenter je o tuto problematiku malý zájem, který je však bohužel v mnoha případech rozhodující. Objevil se ale také názor, že situace sice není nijak příznivá, ale bývala mnohem horší, a proto někteří zástupci ekocenter vidí změny k lepšímu.

Nabídku vzdělávání dále ovlivňuje zájem dospělých. Podle zástupců ekocenter je zájem dospělých o environmentální edukaci malý a jejich zkušenosti jsou tak spíše negativní. Ačkoliv se dle svých slov zástupci ekocenter velmi snaží a přejí si, aby byl zájem o problematiku environmentální edukace u dospělých vyšší, stále se potýkají se značným nezájmem. Někteří zástupci ekocenter považují za hlavní důvod nízkého zájmu již zmíněnou neinformovanost v problematice ochrany přírody, životního prostředí, udržitelného rozvoje apod. Jeden zástupce ekocentra se dospělých zastává a za malým zájmem vidí zejména málo nabízených možností v dětství nynějších dospělých.

Ačkoliv je zájem o environmentální edukaci dle zástupců ekocenter velmi malý, zdůrazňují především její značný význam. Environmentální edukace je podle jejich mínění u dospělých jedinců velmi důležitá. Někteří zástupci ekocenter uvádí, že právě míra vzdělání v této oblasti do budoucna zásadně ovlivní celou naši planetu. Dále se objevuje názor, že environmentální edukace by měla být pro každého jedince vlastně povinnost.

Nabídka environmentální edukace se v Pardubickém kraji skládá, podle odpovědí dotazovaných, zejména z přednášek, tematických výstav a seminářů. Podle pěti zástupců ekocenter je současná nabídka v kraji dostačující a čtyři z nich ji nemají v plánu do budoucna měnit. Pátý zástupce ekocentra sice uvedl, že

nabídku měnit neplánují, ale v případě zájmu a dle svých možností jsou ochotni potenciálním zákazníkům vyhovět.

Zbývající dva respondenti považují stávající nabídku za nedostatečnou a více směřovanou na děti a mládež. Do budoucna pak plánují svoji stávající nabídku rozšířit např. o nová témata přednášek či o společné aktivity pro rodiče s dětmi.

5.4 Výsledky anketního šetření

Tato podkapitola obsahuje rozbor anketních otázek. Anketní šetření proběhlo ve 4 městech Pardubického kraje – Pardubice, Chrudim, Svitavy a Ústí nad Orlicí. Respondenti byli osloveni v ulicích daného města a celkem se jich ankety zúčastnilo 247.

Anketních otázek bylo celkem 7, 2 otázky se týkaly sociální charakteristiky respondentů (tj. věk a pohlaví), 3 otázky byly hlavní a zbývající 2 otázky doplňkové, na které respondenti odpovídali pouze za předpokladu, že kladně odpověděli na jednu z předchozích hlavních otázek (viz příloha č. 2). Následující tabulka znázorňuje přesný počet respondentů v jednotlivých městech:

Tabulka č. 3: Počet respondentů

MĚSTO	POČET RESPONDENTŮ
Pardubice	85
Chrudim	62
Svitavy	53
Ústí nad Orlicí	47
CELKEM	247

Zdroj: vlastní

Jak je z tabulky patrné, nejvíce respondentů bylo získáno v Pardubicích a nejméně v Ústí nad Orlicí. Tyto výsledky nejsou nijak překvapivé, neboť

Pardubice jsou největším městem v kraji a Ústí nad Orlicí naopak patří k těm s menším počtem obyvatel.

Další tabulka znázorňuje počet mužů a žen v jednotlivých městech a z celkového počtu respondentů:

Tabulka č. 4: Počet mužů a žen

MĚSTO	MUŽI	ŽENY
Pardubice	35	50
Chrudim	18	44
Svitavy	20	33
Ústí nad Orlicí	16	31
CELKEM	89	158

Zdroj: vlastní

Z tabulky č. 4 vyplývá, že více se anketního šetření ve všech městech zúčastnilo žen než mužů.

Poslední sociální charakteristiku o respondentech obsahuje následující tabulka, která rozděluje respondenty do jednotlivých věkových kategorií:

Tabulka č. 5: Počet respondentů v jednotlivých věkových kategoriích

MĚSTO	18 – 30	31 – 40	41 – 50	51 – 60	60 a více
Pardubice	10	41	7	20	7
Chrudim	11	37	3	1	10
Svitavy	3	17	6	18	9
Ústí nad Orlicí	5	21	13	2	6
CELKEM	29	116	29	41	32

Zdroj: vlastní

Můžeme konstatovat, že nejvíce na anketní otázky odpovědělo celkem 116 respondentů ve věkové kategorii 31 – 40. Tato věková kategorie byla nejpočetnější ve všech městech kromě Svitav, kde nejvíce respondentů na anketní otázky odpovědělo ve věkové skupině 51 – 60.

Další otázky v anketě směřovaly k hlavnímu tématu práce. Anketní otázka č. 1 zněla: **Myslíte si, že ochrana přírody a životního prostředí je důležitá?** Respondenti měli možnost vybrat si jednu ze tří nabízených odpovědí a cílem otázky bylo zjistit, zda je dle názoru respondentů ochrana přírody a životního prostředí důležitá. Výsledky jsou znázorněny v následující tabulce:

Tabulka č. 6: Potřeba ochrany přírody a životního prostředí

MĚSTO	Ano, je velmi důležitá	Nevím	Ne, není důležitá
Pardubice	80	4	1
Chrudim	62	–	–
Svitavy	53	–	–
Ústí nad Orlicí	39	8	–
CELKEM	234	12	1

Zdroj: vlastní

Tabulka č. 6 ukazuje převahu názoru většiny respondentů, že ochrana přírody a životního prostředí je důležitá. Nepatrná část respondentů v Pardubicích a Ústí nad Orlicí na otázku odpověděla, že neví a pouze 1 respondent v Pardubicích si myslí, že ochrana přírody a životního prostředí není důležitá.

Další hlavní otázka (č. 2 – viz příloha č. 2) v anketě byla: **Vzděláváte se v oblasti ochrany přírody, životního prostředí, udržitelného rozvoje apod.?** I u této otázky bylo možné zvolit si jednu ze tří nabízených odpovědí a výsledky obsahuje tabulka č. 7:

Tabulka č. 7: Vzdělávání v ochraně přírody, životního prostředí a udržitelného rozvoje

MĚSTO	Ano, vzdělávám	Nevím	Ne, nevzdělávám
Pardubice	20	10	55
Chrudim	13	–	49
Svitavy	27	3	23
Ústí nad Orlicí	7	–	40
CELKEM	67	13	167

Zdroj: vlastní

Více jak polovina respondentů (tj. 167) se nevzdělává, 67 dotazovaných se vzdělává a 13 respondentů neví. Vzhledem k odpovědím na předchozí otázku, jsou tyto výsledky zajímavé. U předchozí otázky naprostá většina respondentů považovala ochranu přírody a životního prostředí za velmi důležitou, ale když jsme se zeptali na jejich vzdělávání v této oblasti, většina uvedla, že se nevzdělává. Vyjimkou je město Svitavy, kde o něco více respondentů (celkem 27) odpovědělo, že se vzdělává, než nevzdělává (celkem 23).

Na otázku č. 2 navazovala otázka č. 3 (viz příloha č. 2). Pokud dotyčný respondent odpověděl kladně na předchozí otázku, tj. že se vzdělává, byla mu položena otázka č. 3: **Pokud ANO, jakým způsobem se vzděláváte?** Na tuto otázku odpovídalo 67 respondentů a opět měli na výběr ze třech odpovědí. Výsledky ukazuje tabulka č. 8:

Tabulka č. 8: Způsoby vzdělávání

MĚSTO	Navštěvuji místní ekocentrum	Navštěvuji jinou místní instituci/organizaci	Nic nenavštěvuji a vzdělávám se sám
Pardubice	10	5	5
Chrudim	7	4	2
Svitavy	9	13	5
Ústí nad Orlicí	4	2	1
CELKEM	30	24	13

Zdroj: vlastní

Z výsledků na doplňkovou otázku č. 3 vychází, že většina respondentů navštěvuje místní ekocentrum nebo jinou instituci/organizaci. Zbylých 13 jedinců se vzdělává individuálně. Odlišné názory můžeme opět zaznamenat u města Svitavy, kde 9 respondentů navštěvuje místní ekocentrum a 13 navštěvuje jinou místní instituci/organizaci.

Otázka č. 4 zněla: **Je podle Vás ve vašem okolí pro dospělé dostatek možností se v ochraně přírody, životního prostředí, udržitelného rozvoje aj. vzdělávat?** Respondenti měli na výběr ze tří možností a jejich odpovědi ukazuje následující tabulka:

Tabulka č. 9: Možnosti vzdělávání

MĚSTO	Ano, možností vzdělávání pro dospělé je v mém okolí mnoho	Nevím	Ne, možností vzdělávání pro dospělé jev mém okolí málo
Pardubice	35	47	3
Chrudim	20	42	–
Svitavy	13	40	–
Ústí nad Orlicí	17	29	1
CELKEM	85	158	4

Zdroj: vlastní

U otázky č. 4 se většina respondentů shodla na odpovědi neví (celkem 158). Tato odpověď zvítězila ve všech městech. Dále následovala odpověď ano, kde si 85 respondentů myslí, že možností na vzdělávání je v jejich okolí dostatek a pouze čtyři jedinci si nemyslí, že nabídka možností je dostatečná.

V případě záporné odpovědi na otázku č. 4, byla respondentům položena otázka č. 5: **Pokud NE, co za další možnosti by jste uvítal/a?** Na tuto otázku odpovídali celkem 4 respondenti:

Respondent č. 1: „*Uvítal/a bych více akcí pro rodiče s dětmi.*“

Respondent č. 2: „*Přednášky o tříděném odpadu.*“

Respondent č. 3: „*Tábory nebo nějaké pobyty pro rodiče s dětmi.*“

Respondent č. 4: „*Nějaký zážitkový workshop.*“

Dva respondenti z Pardubic uvedli, že by uvítali více akcí pro rodiče s dětmi. Jeden respondent, také z Pardubic, by si přál přednášky o tříděném odpadu a jeden člověk z Ústí nad Orlicí by chtěl, aby se nabídka rozšířila o zážitkový workshop.

8 Diskuze

Výzkumná část diplomové práce se zabývala možnostmi environmentální edukace ve vzdělávání dospělých v Pardubickém kraji. V rámci výzkumu byly stanoveny čtyři výzkumné otázky. Na všechny výzkumné otázky byly získány odpovědi z rozhovorů se zástupci ekocenter a u dvou otázek ještě dále doplněny o názory 247 dospělých respondentů, kteří odpovídali na anketu v okresních městech Pardubického kraje – Pardubice, Chrudim, Svitavy a Ústí nad Orlicí.

První výzkumná otázka zněla: Jaký je názor zástupců ekocenter v Pardubickém kraji na informovanost dospělých v problematice ochraně přírody a životního prostředí? Na toto téma se ptala přímo jedna z otázek v rozhovoru (resp. otázka č. 2: Jaká je podle Vás informovanost mezi dospělými v problematice ochrany přírody a životního prostředí?). Ze sedmi zástupců ekocenter jeden uvedl, že informovanost je lepší než kdysi bývala. Další dva respondenti se domnívali, že informovanost je sice lepší než dříve, ale pořád je špatná. Zbývající čtyři zástupci ekocenter označili informovanost dospělých v této problematice za velmi špatnou a mezi důvody uvedli – nezájem dospělých o ochranu přírody a životního prostředí, myšlenky dospělých, že se jich to netýká či vliv jiné doby v dětství současných dospělých a absence nynějších možností a nabídky environmentálních témat.

Druhá výzkumná otázka byla: Jaký je zájem dospělých v Pardubickém kraji o environmentální edukaci? I na tuto otázku se ptala přímo jedna z otázek v rozhovoru (otázka č. 4: Jaký je dle Vašich zkušeností zájem ze strany dospělých o environmentální edukaci?). Odpovědi všech 7 zástupců ekocenter se víceméně shodovaly – zájem dospělých o environmentální edukaci je velmi malý. Jeden zástupce ekocentra přičítal malý zájem zejména neinformovanosti lidí v problematice ochrany přírody, životního prostředí, udržitelného rozvoje apod. Další dva zástupci ekocentra odpověděli, že zájem je malý i přes jejich velkou snahu a přání, aby se tato situace co nejdříve změnila.

Odpovědi zástupců ekocenter můžeme pro informaci dále doplnit o výsledky anketního šetření, kde se na téma zájmu dospělých o environmentální edukaci přiblížila anketní otázka č. 2: Vzděláváte se v oblasti ochrany přírody,

životního prostředí, udržitelného rozvoje apod.? Z celkového počtu 247 respondentů ze 4 měst, odpovědělo 167 jedinců, že se vůbec nevzdělává. Tato odpověď byla ve třech městech nejčastější. Ve čtvrtém městě, konkrétně ve Svitavách, více dotazovaných odpovědělo, že se vzdělává (27 vzdělává, 23 nevzdělává).

Třetí výzkumná otázka zněla: Jaká je nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji? I zde byla opět jedna z rozhovorových otázek směřována přímo k tomuto tématu, konkrétně otázka č. 6: Jaké možnosti vzdělávání pro dospělé nabízíte? Odpovědi na tuto otázku se lišily, protože každé ekocentrum nabízí něco jiného. Nejčastěji se však objevovaly semináře (jmenovali čtyři zástupci ekocenter), přednášky (jmenovali čtyři zástupci ekocenter) a výstavy (jmenovali dva zástupci ekocenter). Dále pak jednotlivci uváděli odborné brožury, exkurze, odbornou volně přístupnou knihovnu, ekoporadnu, Den Země či workshop.

Poslední čtvrtá výzkumná otázka byla: Je v současné době tato nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji dostatečná? Na tuto otázku se v rozhovorech primárně zaměřovala otázka č. 5: Myslíte si, že nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji je dostačující? Ze sedmi zástupců ekocenter pět odpovědělo, že ano. Někteří z těchto jedinců dokonce dodali, že až moc na to, jak malý je o ni zájem. Podle dalších dvou zástupců ekocenter však tato stávající nabídka dostatečná není. Oba shodně uvedli, že nabídka environmentální edukace pro dospělé je v Pardubickém kraji velmi omezená a zdaleka ne tak pestrá jako pro děti. Tito dva zástupci ekocenter také jako jediní dále v odpovědi (na otázku č. 7 : Chystáte se rozšířit stávající nabídku? Pokud ano, v jakém smyslu?) uvedli, že svoji stávající nabídku v nejbližší době budou rozšiřovat.

Také u čtvrté otázky můžeme dále pro doplnění rozhovorů zmínit výsledky ankety, kde se tímto tématem zabývala anketní otázka č. 4: Je podle Vás ve vašem okolí pro dospělé dostatek možností se v ochraně přírody a životního prostředí vzdělávat? Z celkového počtu 247 respondentů 158 dotazovaných odpovědělo, že neví. Tato odpověď převládala ve všech čtyřech městech. Podle 85 jedinců je možností pro vzdělávání je mnoho a celkem 4 respondenti uvedli, že možností

je naopak málo. Tito 4 jedinci pak odpovídali na anketní otázku č. 5 : Pokud NE, co za další možnosti by jste uvítal/a? Dva respondenti uvedli, že by uvítali pobyty či nějaké jiné další aktivity pro rodiče s dětmi, jeden respondent by si přál přednášky o tříděném odpadu a jeden respondent by chtěl rozšířit stávající nabídku o zážitkový workshop.

7 Doporučení pro praxi

Ve výzkumném šetření jsme získali výsledky z rozhovorů se zástupci ekocenter v Pardubickém kraji, podle kterých jsou dospělí málo informovaní v problematice ochrany přírody, životního prostředí, udržitelného rozvoje apod. Zároveň však pět ze sedmi zástupců ekocenter považuje nabídku environmentální edukace pro dospělé v kraji za dostatečnou. Z výsledků ankety vyšlo najevo, že z 247 respondentů se 167 nevzdělává v oblasti: příroda, životní prostředí, udržitelný rozvoj apod. a z celkového počtu těchto respondentů 158 dospělých lidí neví, zda je v jejich okolí dostatek možností se v této problematice vzdělávat.

Z těchto důvodů si myslím, že by se v první řadě měla zlepšit komunikace mezi pracovníky ekocenter a dospělými, tedy jejich potenciálními klienty. Ekocentra by se měla více zajímat o potřeby lidí a s těmito poznatky pak dále pracovat při tvorbě nabídky environmentální edukace pro dospělé. V rozhovorech i v anketě se opakovaně objevil požadavek, že by ekocentra měla nabízet více možností pro rodiče a dětmi. Právě zařazení více aktivit či pobytů pro rodiče s dětmi a jejich vzájemné propojení environmentální edukace by do budoucna mohlo být dobrou cestou pro zlepšení povědomí o přírodě, trvale udržitelném rozvoji či v ochraně životního prostředí.

Dále by dle mého názoru bylo také dobré více zapracovat na reklamě. Ekocentra by měla o sobě, své činnosti, projektech či akcích dávat více vědět, např. vylepením letáků po městě či článkem v místním tisku. V dnešní době mají také velký vliv sociální sítě, např. Facebook, Instagram apod. Díky větší publicitě by se pak mohla také zlepšit i informovanost lidí o ochraně přírody a životního prostředí.

Závěr

Diplomová práce se zabývala environmentální edukací ve vzdělávání dospělých. Cílem teoretické části bylo charakterizovat environmentální edukaci, vzdělávání dospělých a popsat situaci této problematiky v České republice a v Pardubickém kraji. V teoretické části práce byly vymezeny základní pojmy jako např. pedagogika, andragogika, celoživotní vzdělávání/učení, zájmové vzdělávání dospělých, ekologie, udržitelný rozvoj, environmentalistika, environmentální edukace apod. Dále první část práce popsala jednotlivá ekocentra v Pardubickém kraji, se kterými byly v rámci praktické části následně realizovány rozhovory. Smyslem teoretické části tedy bylo především stanovení rámce pro empirickou část.

Hlavním cílem empirické části a vlastně i celé diplomové práce bylo zjistit, jaké možnosti environmentální edukace ve vzdělávání dospělých se nabízejí v Pardubickém kraji. Dílčí cíle byly: zjistit zájem dospělých o environmentální edukaci v Pardubickém kraji, zjistit, jaká je současná nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji, posoudit, zda je stávající nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji dostačující.

Na základě stanoveného hlavního cíle, dílčích cílů a výzkumných otázek bylo pomocí rozhovorů zjištěno, že zástupci ekocenter nabízí pro dospělé zejména odborné přednášky, semináře a tématické výstavy. Ojedinele jsou pro dospělé v nabídce také např. odborná knihovna, zážitkový workshop či brožury s environmentální tematikou. Většina zástupců ekocenter tuto stávající nabídku považuje za dostačující a pouze dva respondenti se chystají nabídku rozšířit. V anketě bylo zjištěno, že z 247 respondentů ze 4 okresních měst Pardubického kraje, 158 jedinců neví, zda jsou možnosti a nabídka environmentální edukace dostatečné. Jejich tvrzení se shoduje s faktem, že se v této oblasti vůbec nevzdělávají (z 247 respondentů se 167 nevzdělává).

Diplomová práce usilovala především o zjištění možností environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji. Její výsledky tak mohou být v první řadě prospěšné především ekocentrům v Pardubickém kraji. Na základě zjištění ve

výzkumné části práce by ekocentra mohla do budoucna uvažovat o rozšíření nabídky environmentální edukace pro dospělé a větším zaměřením na věkovou kategorii dospělých. Dále může být práce inspirací všem žákům, studentům a učitelům, kteří se budou do budoucna věnovat problematice environmentální edukace ve vzdělávání dospělých.

Seznam použitých zkratk

CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění

ČR – Česká Republika

EU – Evropská unie

MŠMT – Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

MŽP – Ministerstvo životního prostředí

OSN – Organizace spojených národů

SPEVVO – Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016 – 2025

U3V – Univerzita třetího věku

Seznam použité literatury

ARNOLD, H. E., COHEN, F. G., WARNER, A. 2009. Youth and environmental action: perspectives of young environmental leaders on their formative influences. In FROUZ, Jan, MOLDAN, Bedřich (edit.). *Příležitosti a výzvy environmentálního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2015. 310 s. ISBN 978-80-246-2667-3.

BARTOŇKOVÁ, Hana. *Firemní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 208 s. ISBN 978-80-247-2914-5.

BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta. *Kapitoly z andragogiky 1*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012a. 77 s. ISBN 978-80-244-3248-9.

BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta. *Kapitoly z andragogiky 2*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012b. 80 s. ISBN 978-80-244-3249-6.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2. aktualit. vyd. Praha: Grada, 2014. 176 s. ISBN 978-80-247-4824-5.

BLÍŽKOVSKÝ, Bohumír. *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi*. 1. vyd. Ostrava: AMOSIUM SERVIS, 1992. 303 s. ISBN 80-85498-18-9.

BOČKOVÁ, Věra, 2000. Celoživotní vzdělávání - výzva nebo povinnost? In ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017. 224 s. ISBN 978-80-271-0051-4.

CRESWELL, J. W. 1998. Qualitative enquiry and research design: Choosing among five traditions. In HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

ČORNANIČOVÁ, Rozálie. *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1998. 156 s. ISBN 80-223-1206-1.

DLOUHÁ, Jana a kol. *Vědění a participace: teoretická východiska environmentálního vzdělání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. 224 s. ISBN 978-80-246-1656-8.

ŘURČOVÁ, I. *Diskurzy současné environmentální edukace*. Olomouc, 2014, Diplomová práce. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

FROUZ, Jan, MOLDAN, Bedřich (edit.). *Příležitosti a výzvy environmentálního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2015. 310 s. ISBN 978-80-246-2667-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2015. 776 s. ISBN 978-80-262-0873-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

HORKÁ, Hana, HRDLIČKOVÁ, Alena. *Výchova pro 21. století: Koncepce globální výchovy v podmínkách české školy*. 1. vyd. Brno: Paido, 1998. 101 s. ISBN 80-85931-54-0.

HOTÁR, Viliam S., PAŠKA, Pavel, PERHÁCS, Ján a kol. *Výchova a vzdelávanie dospelých: andragogika*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2000. 547 s. ISBN 80-08-02814-9.

JARVIS, Peter. Globalisation, Lifelong Learning and the Learning Society: Sociological Perspectives. In THELENOVÁ, Kateřina. *Sociologie, andragogika a teorie učení Petera Jarvise*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 174 s. ISBN 978-80-244-4309-6.

JEMELKA, Petr. *Úvod do ekologické problematiky*. 2. rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003. 72 s. ISBN 80-210-3103-4.

JŮVA, Vladimír sen. & jun. *Úvod do pedagogiky*. 4. dopl. vyd. Brno: Paido, 1999, 110 s. ISBN 80-85931-78-8.

KADLUBEKOVÁ, Dominika. *Základy andragogickej etiky*. 1. vyd. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2016. 90 s. ISBN 978-80-558-1076-8.

KOLÁŘ, Filip. *Ochrana přírody z pohledu biologa: proč a jak chránit českou přírodu*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2012. 213 s. ISBN 978-80-7363-414-8.

KOTÁSEK, Jiří, ŠKODA, Kamil. *Teorie vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. 112 s. ISBN není.

KRYSTOŇ, M. *Záujmové vzdelavanie dospelých. Teoretické východiská*. In VETEŠKA, Jaroslav. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016. 320 s. ISBN 978-80-262-1026-9.

KVASNIČKOVÁ, Danuše. *Základy ekologie*. 2. vyd. Praha: SPN, 1992. 87 s. ISBN 80-04-26266-X.

LANGER, Tomáš. *Moderní lektor: průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2016. 224 s. ISBN 978-80-271-0093-4.

MÁCHAL, Aleš, NOVÁČKOVÁ, Helena, SOBOTOVÁ, Lenka a kol. *Úvod do environmentální výchovy a globálního rozvojového vzdělávání*. 1. vyd. Brno: Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání, 2012. 284 s. ISBN 978-80-87604-01-4.

MAJZLAN, Oto, KUSIN, Vasko. *Humánna ekológia*. 1. vyd. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2005. 151 s. ISBN 80-89185-09-06.

MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. 1. vyd. Brno: Paido, 2003. 219 s. ISBN 80-7315-039-5.

MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Štefan, ŠVEC, Vlastimil ed. *Slovník pedagogické metodologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita a Paido, 2005. 134 s. ISBN 80-7315-102-2.

MEDLÍKOVÁ, Olga. *Lektorské dovednosti: manuál úspěšného lektora*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2013, 176 s. ISBN 978-80-247-4336-3.

MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001, 102 s. ISBN 80-246-0246-6.

MUŽÍK, Jaroslav. *Androdidaktika*. 2. dopl. vyd. Praha: ASPI, 2004, 148 s. ISBN 80-7357-045-9.

MUŽÍK, Jaroslav. *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2005, 202 s. ISBN 80-7238-220-9.

MUŽÍK, Jaroslav. *Řízení vzdělávacího procesu. Andragogická didaktika*. 1. vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, 2011. 324 s. ISBN 978-80-7357-581-6.

MÜLLEROVÁ, Monika. *Člověk a prostředí: globální environmentální problémy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 129 s. ISBN 978-80-244-2447-7.

OBDRŽÁLEK, Zdenek, HORVÁTHOVÁ, Kinga a kol. *Organizácia a manažment školstva: terminologický a výkladový slovník*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo, 2004. 419 s. ISBN 80-100-0022-1.

PALÁN, Zdeněk. *Výkladový slovník: lidské zdroje*. 1. vyd. Praha: Academia, 2002. 280 s. ISBN 80-200-0950-7.

PALÁN, Zdeněk. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: DAHA, 1997. 159 s. ISBN 80-902232-1-4.

PELIKÁN, Jaroslav. *Ekologický slovník terminologický a výkladový*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1999. 144 s. ISBN 80-7168-644-1.

PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 2. rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. 336 s. ISBN 978-80-247-4806-1.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 6. aktual. vyd. Praha: Portál, 2017. 488 s. ISBN 978-80-262-1228-7.

PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. 6. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. 322 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

PRŮCHA, Jan, VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. 320 s. ISBN 978-80-247-4748-4.

PRUSÁKOVÁ, V. *Metodika vzdelávania dospelých*. In BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta. *Kapitoly z andragogiky 2*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 80 s. ISBN 978-80-244-3249-6.

PŘÍHODA, Václav. *Theorie výchovy*. In HELUS, Zdeněk, JEDLIČKA, Richard, ed. *Theorie výchovy - tradice, současnost, perspektivy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. 276 s. ISBN 978-80-246-2412-9.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

SKALKA, Jarolím. *Základy pedagogiky dospělých*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. 258 s. ISBN 80-04-21636-6.

SPÁČILOVÁ, Martina. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Olomouc, 2012. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

STRAUSS, Anselm, CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. 228 s. ISBN 80-85834-60-X.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 208 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a SMÉKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015. 232 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

VETEŠKA, Jaroslav. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016. 320 s. ISBN 978-80-262-1026-9.

VETEŠKA, Jaroslav, SALIVAROVÁ, Jarmila. *Vzdělávání dospělých- příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. 1. vyd. Praha: Educa Service, 2013. 416 s. ISBN 978-80-87306-12-3.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017. 224 s. ISBN 978-80-271-0051-4.

Internetové zdroje

Andromedia [online]. 2018. [cit. 2018-05-01]. Dostupné z:
<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/dalsi-profesni-vzdelavani>

Clubofrome [online]. 2018. [cit. 2018-05-20]. Dostupné z:
<http://www.clubofrome.org/about-us/>

ČESKO. Zákon č. 17 ze dne 16. ledna 1992 o životním prostředí. In mzp.cz [online]. Dostupné také z: <https://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/>

ČSÚ, 2018. *Vzdělávání dospělých v České republice – 2016: Výstupy z šetření Adult Education Survey 2016*. Praha: Český statistický úřad, Odbor statistik rozvoje společnosti. ISBN 978-80-250-2836-0. Dostupné také z:
<https://www.czso.cz/csu/czso/vzdelavani-dospelych-v-ceske-republice-2016>

Ekocentra [online]. 2018. [cit. 2018-04-29]. Dostupné z:
<http://www.ekocentra.cz/>

Ekocentra [online]. 2018. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z:
<http://www.ekocentra.cz/pardubicky-kraj/ekocentrum-cervenka.htm>

Ekocentra [online]. 2018. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z:
<http://www.ekocentra.cz/pardubicky-kraj/ekocentrum-paleta.htm>

Ekocentra [online]. 2018. [cit. 2018-04-28]. Dostupné z:
<http://www.ekocentra.cz/pardubicky-kraj/112-273-ekocentrum-paleta.htm>

Ekocentra [online]. 2018. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z:
<http://www.ekocentra.cz/pardubicky-kraj/ekocentrum-paleta-chrudim.htm>

Ekocentra [online]. 2018. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z:
<http://www.ekocentra.cz/pardubicky-kraj/ekocentrum-skritek-policka-os.htm>

Ekocentra [online]. 2018. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z:
<http://www.ekocentra.cz/pardubicky-kraj/ekocentrum-zeleny-dum.htm>

Ekocentra [online]. 2018. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z:
<http://www.ekocentra.cz/pardubicky-kraj/obcanske-sdruzeni-k-47.htm>

Ekocentra [online]. 2018. [cit. 2018-04-20]. Dostupné z:
<http://www.ekocentra.cz/pardubicky-kraj/statek-zvany-u-syyyrovu.htm>

Ekocentra [online]. 2018. [cit. 2018-04-19]. Dostupné z:
<http://www.ekocentra.cz/pardubicky-kraj/zachranna-stanice-a-ekocentrum-pasicka.htm>

Ekocentra [online]. 2018. [cit. 2018-04-28]. Dostupné z:
<http://www.ekocentra.cz/pardubicky-kraj/zo-csop-podorlicko.htm>

Ekocentrum Skřítek [online]. 2018. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z:
<http://www.ekocentrumskritek.cz/>

Ekovýchova [online]. 2018. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z:
<http://www.ekovychova.cz/>

EnviWeb [online]. 2018. [cit. 2018-04-04]. Dostupné z:
<http://www.enviweb.cz/106401>

Enviwiki [online]. 2018. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z:
https://www.enviwiki.cz/wiki/Co_je_%E2%80%9Eprost%C5%99ed%C3%AD%E2%80%9C%3F

Enviwiki [online]. 2018. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z:
https://www.enviwiki.cz/wiki/Historie_politiky_uds%C5%BEiteln%C3%A9ho_razvoje

Europa [online]. 2018. [cit. 2018-05-04]. Dostupné z:
<http://ec.europa.eu/environment/action-programme/>

Hodnocení ochrany životního prostředí– květen 2017. Tisková zpráva [online]. 2018. [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/ekologie/4373-hodnoceni-ochrany-zivotniho-prostredi-kveten-2017>

K- 47 [online]. 2018. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://www.k-47.cz/>

Koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty Pardubického kraje: aktualizovaná verze 2008. [online]. 2018. [cit. 2018-05-05]. Dostupné z:
<https://www.pardubickykraj.cz/aktualizovana-koncepce-environmentalniho-vzdelavani-vychovy-a-osvety>

Koncepce ochrany přírody Pardubického kraji: aktualizovaná verze 2012. [online]. 2018. [cit. 2018-05-05]. Dostupné z:

<https://www.pardubickykraj.cz/aktualizovana-koncepce-ochrany-prirody/59281/aktualizovana-koncepce-ochrany-prirody-pardubickeho-kraje>

MŠMT, 2010. Analýza občanského vzdělávání dospělých. [online]. 2018. [cit. 2018-04-30]. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/obcanske-vzdelavani-dospelych>

MŠMT, 2010. ET 2020: strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Odbor pro záležitosti EU. ISBN 978-80-254-6941-5. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/file/34568/>

MŠMT, 2014. Strategie vzdělávací politiky České republiky od roku 2020 [online]. 2018. [cit. 2018-04-16]. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-vzdelavaci-politiky-2020>

MŽP, 2016. Souhrnná zpráva o životním prostředí v krajích ČR [online]. 2018. [cit. 2018-05-05]. Dostupné také z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zpravy_zivotni_prostredi_kraje_2016/\\$FILE/SOPSPZP-Souhrnna_zprava-20180115.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zpravy_zivotni_prostredi_kraje_2016/$FILE/SOPSPZP-Souhrnna_zprava-20180115.pdf)

MŽP, 2016. Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016– 2025 [online]. 2018. [cit. 2018-05-06]. Dostupné také z: https://www.mzp.cz/cz/statni_program_evvo_ep_2016_2025

Ministerstvo životního prostředí [online]. 2018. [cit. 2018-05-06]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/environmentalni_vzdelavani_poradenstvi

Ministerstvo životního prostředí [online]. 2018. [cit. 2018-05-06]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/cz/evvo>

Ministerstvo životního prostředí [online]. 2018. [cit. 2018-05-06]. Dostupné z:
<https://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/>

Ministerstvo životního prostředí [online]. 2018. [cit. 2018-04-04]. Dostupné z:
http://www.mzp.cz/zvlaste_chranena_uzemi

OSN [online]. 2018. [cit. 2018-04-04]. Dostupné z:
<http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>

Oucmanická PALETA [online]. 2018. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z:
<http://www.paleta.cz/oucmanice/>

PALETA [online]. 2018. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.paleta.cz/>

Pardubický kraj [online]. 2018. [cit. 2018-05-08]. Dostupné z:
<https://www.pardubickykraj.cz/symboly-pk-a-tvar-pk>

Pardubický kraj [online]. 2018. [cit. 2018-05-08]. Dostupné z:
<https://www.pardubickykraj.cz/uvodni-strana>

Pasíčka [online]. 2018. [cit. 2018-04-19]. Dostupné z:
<http://pasicka.cz/informace-o-ekocentru/#content-anchor-id>

Pavučina – SEV [online]. 2018. [cit. 2018-05-08]. Dostupné z:
<http://www.pavucina-sev.cz/rubrika/58-kdo-jsme/index.htm>

Státní správa [online]. 2018. [cit. 2018-05-08]. Dostupné z:
<https://www.statnisprava.cz/rstsp/ciselniky.nsf/i/CZ053>

Syyyr [online]. 2018. [cit. 2018-04-19]. Dostupné z:
<http://cajdo1.wixsite.com/syyyr/about1-c1x1t>

Zelený dům [online]. 2018. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z:
<http://www.zelenydum.estranky.cz/>

ZO ČSOP Podorlicko [online]. 2018. [cit. 2018-04-28]. Dostupné z:
<http://www.csop-podorlicko.org/>

Seznam obrázků, tabulek a schémat

Obrázek č. 1 – Systém vzdělávání dospělých	20
Obrázek č. 2 – Znak Pardubického kraje	32
Obrázek č. 3 – Ekocentrum PALETA.....	33
Obrázek č. 4 – Selektivní kódování	63
Tabulka č. 1 – Oblasti kompetencí a jejich vzdělávací cíle	30
Tabulka č. 2 – Ekologická a environmentální témata pro dospělé	34
Tabulka č. 3 – Počet respondentů	65
Tabulka č. 4 – Počet mužů a žen.....	66
Tabulka č. 5 – Počet respondentů v jednotlivých věkových kategoriích.....	66
Tabulka č. 6 – Potřeba ochrany přírody a životního prostředí.....	67
Tabulka č. 7 – Vzdělávání v ochraně přírody, životního prostředí, rozvoje.....	68
Tabulka č. 8 – Způsoby vzdělávání.....	69
Tabulka č. 9 – Možnosti vzdělávání	69
Schéma č. 1 – Paradigmatický model	62

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozhovory se zástupci ekocenter

Příloha č. 2: Nevyplněná anketa

Příloha č. 1: Rozhovory se zástupci ekocenter

Rozhovor se zástupcem ekocentra č. 1

1. Jaký je podle Vás současný stav přírody a životního prostředí v ČR?

„Moc dobrý ne. Příroda i životní prostředí jsou hodně zničené špatným chováním lidí. Kolikrát mi zůstává rozum stát nad tím, co někteří lidé jsou schopni té přírodě udělat. Podle mě jim to však pořádně nedochází a myslí si, že se jich to netýká. Spíše čekají, až s tím někdo tam nahoře něco udělá.“

2. Jaká je podle Vás informovanost mezi dospělými v problematice ochrany přírody a životního prostředí?

„Jak už jsem říkal, je tu podle mě spousta lidí co si myslí, že se jich to netýká, takže s tou informovaností to není až tak slavné. Neříkám, že nejsou výjimky, ale u většiny převažuje, bohužel, spíš ta neinformovanost.“

3. Myslíte si, že je environmentální edukace u dospělých důležitá? Pokud ano, proč?

„To rozhodně je, protože jediné až pokud budou dospělí řádně informovaní a začnou se podle toho chovat, pak teprve se situace v ochraně přírodylepší.“

4. Jaký je dle Vašich zkušeností zájem ze strany dospělých o environmentální edukaci?

„Moc velký ne. Z mojí zkušenosti je takových lidí, kteří by se opravdu o přírodu zajímali a chtěli se nějak dále vzdělávat, jako šafránu.“

5. Myslíte si, že nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji je dostačující?

„To netuším, ale asi ano. Myslím, že naše ekocentrum, ale i některá další, se kterými spolupracujeme na různých projektech, nabízejí pro dospělé hodně možností jak se vzdělávat.“

6. Jaké možnosti vzdělávání pro dospělé nabízíte?

„Naše ekocentrum nabízí pro dospělé řadu možností, jak se vzdělávat po celý rok. Lidé se mohou zúčastnit našich přednášek a seminářů o ochraně přírody, ohrožených zvířatech, ekologickém stavění domů apod. Každý rok také pořádáme řadu akcí pro širokou veřejnost, např. oslavy Dne Země. Nemusí se však nutně účastnit našich pořádaných akcí, aby se vzdělávali. Vydáváme také různé publikace či letáky, ve kterých informujeme o různých věcech, např. proč nespalovat odpad v domácích topeništích, jak a proč separovat odpad a jiné. Řada těchto letáků a příruček je zdarma a jsou dospělým občanům stále k dispozici u vstupu do našeho ekocentra.“

7. Chystáte se rozšířit tuto stávající nabídku? Pokud ano, v jakém smyslu?

„V tuto chvíli ne. Myslíme si, že je naše nabídka pro dospělé více než dostatečná.“

Rozhovor se zástupcem ekocentra č. 2

1. Jaký je podle Vás současný stav přírody a životního prostředí v ČR?

„Myslím si, že není úplně dobrý. Bojujeme se značně znečištěným ovzduším, se suchem, nadměrnou automobilovou dopravou atd. Rozhodně situace není růžová a je třeba s tím něco dělat.“

2. Jaká je podle Vás informovanost mezi dospělými v problematice ochrany přírody a životního prostředí?

„Celkem nízká a v některých případech až alarmující. Lidé se o přírodu málo zajímají, přestože by to pro ně měla být samozřejmost. Každý by chtěl žít v pěkném, upraveném, čistém a zdravém prostředí. Málokdo už však udělá něco pro to, aby tomu tak bylo.“

3. Myslíte si, že je environmentální edukace u dospělých důležitá? Pokud ano, proč?

„Zcela určitě důležitá je. Dospělí by měli vědět, jak se k přírodě chovat a chránit si ji. Environmentální edukace je dle mého názoru nejen u dospělých úplný základ.“

4. Jaký je dle Vašich zkušeností zájem ze strany dospělých o environmentální edukaci?

„To je na tom to smutné, bohužel malý. Rozhodně bychom si u nás všichni přáli, aby se lidé více chtěli vzdělávat a také projevíli o přírodu a životní prostředí mnohem větší zájem.“

5. Myslíte si, že nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji je dostačující?

„Myslím si, že nabídka je v našem kraji více než slušná, ale vždy se dá ještě na něčem zapracovat nebo řadu věcí zlepšit. To je i tento případ.“

6. Jaké možnosti vzdělávání pro dospělé nabízíte?

„Nabízíme třeba různé besedy a semináře na ekologická témata. Lidem je k dispozici také naše ekoporadna, ve které jim rádi poradíme, např. v otázce týrání zvířat, kácení stromů, možností dotací na ekologické stavby apod. Dále můžu zmínit třeba ještě naše jednorázové akce, které pro širokou veřejnost několikrát do roka pořádáme, např. Bambiriáda, Biojarmark a další.“

7. Chystáte se rozšířit tuto stávající nabídku? Pokud ano, v jakém smyslu?

„V blízké budoucnosti ne. Pokud by však lidé projevíli zájem o nějakou možnost environmentální edukace, kterou nenabízíme, budeme se jim v rámci našich možností maximálně snažit vyjít vstříc.“

Rozhovor se zástupcem ekocentra č. 3

1. Jaký je podle Vás současný stav přírody a životního prostředí v ČR?

„Řekla bych, že ne až tak hrozný, jak se mnohdy v médiích prezentuje. Někdo by sice mohl říct, že v jiných zemích jsou na tom lépe, já si však myslím, že v porovnání s dalšími státy světa si nestojíme vůbec špatně.“

2. Jaká je podle Vás informovanost mezi dospělými v problematice ochrany přírody a životního prostředí?

„Bohužel malá. Z mojí zkušenosti musím říci, že mnoho dospělých se o přírodu a životní prostředí nezajímá. Myslím si však, že je to dáno především dobou, ve které byli současní dospělí vychováváni. Nebylo ani zdaleka tolik možností se v ochraně přírody vzdělávat jako je tomu dnes.“

3. Myslíte si, že je environmentální edukace u dospělých důležitá? Pokud ano, proč?

„Jednoznačně ano. Jak už jsem u předchozí otázky říkala, myslím si, že současní dospělí jsou v ochraně přírody a životního prostředí málo informovaní, protože v době, ve které vyrůstali, bylo málo možností na vzdělávání. Dneska už jsou úplně jiné možnosti a environmentální výchova je součástí všech školních osnov.“

4. Jaký je dle Vašich zkušeností zájem ze strany dospělých o environmentální edukaci?

„Velmi malý a přičítám to zejména právě té jejich neinformovanosti ohledně přírody a životního prostředí.“

5. Myslíte si, že nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji je dostačující?

„ To je zajímavá otázka. Myslím si, že dostačující úplně není. Většina ekocenter, včetně toho našeho, se orientuje hlavně na děti a mládež a dospělí jsou spíše okrajovou záležitostí. Naším cílem je z této generace dětí vychovat environmentálně smýšlející dospělé jedince. Podle mého názoru je však environmentální edukace u dospělých stejně důležitá.“

6. Jaké možnosti vzdělávání pro dospělé nabízíte?

„Pro dospělé nabízíme jednou za měsíc přednášky na témata jako jsou např. biopotraviny či ekologická domácnost. Dále nabízíme v letních měsících dvoudenní pobyt pro rodiny s dětmi, kde je program zaměřen především na ochranu přírody.“

7. Chystáte se rozšířit tuto stávající nabídku? Pokud ano, v jakém smyslu?

„ Ano, plánujeme rozšířit nabídku přednášek o další témata a chystáme se také tyto přednášky konat častěji než pouze jednou měsíčně.“

Rozhovor se zástupcem ekocentra č. 4

1. Jaký je podle Vás současný stav přírody a životního prostředí v ČR?

„Pokud vím, tak celkem slušný. Stav přírody a životního prostředí se v posledních letech stabilizoval a víceméně se nijak radikálně nemění.“

2. Jaká je podle Vás informovanost mezi dospělými v problematice ochrany přírody a životního prostředí?

„Tak ta není moc slavná. Lidé toho moc o ekologických problémech nevědí.“

3. Myslíte si, že je environmentální edukace u dospělých důležitá? Pokud ano, proč?

„Rozhodně by být měla, protože je to podle mě základ, jestliže u nás nechceme mít zdevastovanou a poničenou planetu.“

4. Jaký je dle Vašich zkušeností zájem ze strany dospělých o environmentální edukaci?

„Z mé vlastní zkušenosti hodně malý. Myslím si však, že s malým zájmem se potýkají všechna ekocentra. O environmentální edukaci obecně prostě moc velký zájem není.“

5. Myslíte si, že nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji je dostačující?

„Na to, jak malý zájem o ni je, si myslím, že skoro až moc.“

6. Jaké možnosti vzdělávání pro dospělé nabízíte?

„Dospělí mají možnost u nás navštívit neustále probíhající tématické výstavy, např. houbařskou, větrné elektrárny, deštné pralesy apod. Dále pořádáme třeba pravidelné cestopisné či přírodovědné přednášky, poskytujeme poradenství v ekologických otázkách nebo máme pro zájemce v určitých hodinách volně přístupnou menší odbornou knihovnu.“

7. Chystáte se rozšířit tuto stávající nabídku? Pokud ano, v jakém smyslu?

„Ne, myslím si, že v současné době je naše nabídka naprosto dostačující.“

Rozhovor se zástupcem ekocentra č. 5

1. Jaký je podle Vás současný stav přírody a životního prostředí v ČR?

„V posledních letech už podstatně lepší. O problémech přírody a životního prostředí se začalo více mediálně mluvit, upravila se legislativa jednotlivých států, EU a další mezinárodní organizace mají ochranu životního prostředí a přírody mezi prioritami. Řekl bych, že se blýská na lepší časy.“

2. Jaká je podle Vás informovanost mezi dospělými v problematice ochrany přírody a životního prostředí?

„Myslím si, že už je lepší než byla třeba před 10-15 lety, ale pořád ne taková, jakou bychom si my ekologové představovali.“

3. Myslíte si, že je environmentální edukace u dospělých důležitá? Pokud ano, proč?

„Ano, samozřejmě že je. Dospělý člověk by měl vědět jak se chovat k přírodě, životnímu prostředí a celkově k naší planetě, aby nám a hlavně dalším generacím ještě dlouho vydržela.“

4. Jaký je dle Vašich zkušeností zájem ze strany dospělých o environmentální edukaci?

„Celkem malý. Podle mě většina lidí ani neví, co si pod tím pojmem environmentální edukace má představit.“

5. Myslíte si, že nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji je dostačující?

„Na to, jak malý zájem o environmentální edukaci je, tak ano. Myslím si, že kdo se chce vzdělávat, má na výběr celkem hodně možností.“

6. Jaké možnosti vzdělávání pro dospělé nabízíte?

„Semináře a besedy – Na zelenou, které vždy vede nějaký odborník a zabývá se jak celosvětovými, tak i regionálními tématy. Dny Země, stromů, vody apod., vycházky po okolí přírody nebo poznávací zájezd Zpívající lípa.“

7. Chystáte se rozšířit tuto stávající nabídku? Pokud ano, v jakém smyslu?

„Prozatím ne.“

Rozhovor se zástupcem ekocentra č. 6

1. Jaký je podle Vás současný stav přírody a životního prostředí v ČR?

„Podle mě celkem dobrý. Hodně tomu napomáhá stát a legislativa v čele s SPEVVO. Stále je sice na čem pracovat, ale když to porovnáám s jinými zeměmi ve světě, tak si stojíme celkem dobře.“

2. Jaká je podle Vás informovanost mezi dospělými v problematice ochrany přírody a životního prostředí?

„Řekla bych, že už lepší než kdysi bývala. O ochraně přírody a životního prostředí se mluví stále víc a víc.“

3. Myslíte si, že je environmentální edukace u dospělých důležitá? Pokud ano, proč?

„Jednoznačně ano. Čím se lidé budou více environmentálně vzdělávat, tím lepší bude životní prostředí, příroda a vlastně celá naše planeta.“

4. Jaký je dle Vašich zkušeností zájem ze strany dospělých o environmentální edukaci?

„Tak ten není moc velký. V našem ekocentru se maximálně snažíme o to, aby se zájem o tuto problematiku zvýšil, ale jde to velmi pomalu a vůbec ne podle našich představ. Budeme se ale snažit dál a doufám, že někdy v budoucnu snad budu moci říct, že zájem o environmentální edukaci je u nás obrovský.“

5. Myslíte si, že nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji je dostačující?

„Myslím si, že ano. Alespoň se o to my ekocentra a celý kraj v čele s panem hejtmanem snažíme.“

6. Jaké možnosti vzdělávání pro dospělé nabízíte?

„Pro dospělé pořádáme výstavy, přednášky, exkurze a vydáváme brožury s environmentální tematikou. Dále je dospělým k dispozici naše ekoporadna, kde jim rádi poradíme v otázkách přírody a životního prostředí.“

7. Chystáte se rozšířit tuto stávající nabídku? Pokud ano, v jakém smyslu?

„Ne, žádné rozšíření nabídky v tuto chvíli neplánujeme.“

Rozhovor se zástupcem ekocentra č. 7

1. Jaký je podle Vás současný stav přírody a životního prostředí v ČR?

„Myslím, že celkem ucházející. Za poslední roky je, pokud vím podle zprávy z ministerstva životního prostředí, stav celkem stabilní a lehce se zlepšil.“

2. Jaká je podle Vás informovanost mezi dospělými v problematice ochrany přírody a životního prostředí?

„Příliš velká není, i když si myslím, že to bývalo i mnohem horší.“

3. Myslíte si, že je environmentální edukace u dospělých důležitá? Pokud ano, proč?

„Zcela určitě ano. Je třeba, aby se lidé naučili, jak se mají chovat k přírodě, co dělat správně pro udržitelný rozvoj, zdravé životní prostředí apod.“

4. Jaký je dle Vašich zkušeností zájem ze strany dospělých o environmentální edukaci?

„Téměř zanedbatelný. Bohužel se lidé o environmentální edukaci moc nezajímají, ačkoliv by rozhodně měli a je to podle mě jejich povinnost.“

5. Myslíte si, že nabídka environmentální edukace pro dospělé v Pardubickém kraji je dostačující?

„Ne, dle mého názoru by nabídka potřebovala mnohem více rozšířit. Myslím, že se u nás obecně věnujeme hlavně edukaci dětí a dospělí jsou značně opomíjeni.“

6. Jaké možnosti vzdělávání pro dospělé nabízíte?

„Nabízíme zážitkové workshopy zaměřené vždy na určité environmentální téma. Dále třeba semináře z oblasti zdravého životního stylu, lidských zdrojů nebo regionálního rozvoje.“

7. Chystáte se rozšířit tuto stávající nabídku? Pokud ano, v jakém smyslu?

„Chceme více propojit environmentální edukaci dětí a dospělých. Plánujeme proto do budoucna zařadit více společných aktivit, tábory apod.“

Příloha č. 2: Nevyplněná anketa

1. Myslíte si, že ochrana přírody a životního prostředí je důležitá?

- Ano, je velmi důležitá
- Nevím
- Ne, není důležitá

2. Vzděláváte se v oblasti ochrany přírody, životního prostředí, udržitelného rozvoje apod.?

- Ano, vzdělávám
- Nevím
- Ne, nevzdělávám

3. Pokud ANO, jakým způsobem se vzděláváte?

- Navštěvuji místní ekocentrum
- Navštěvuji jinou místní instituci/organizaci
- Nic nenavštěvuji a vzdělávám se sám

4. Je podle Vás ve vašem okolí pro dospělé dostatek možností se v ochraně přírody, životního prostředí, udržitelného rozvoje aj. vzdělávat?

- Ano, možností vzdělávání pro dospělé je v mém okolí mnoho
- Nevím
- Ne, možností vzdělávání pro dospělé je v mém okolí málo

5. Pokud NE, co za další možnosti by jste uvítal/a?

-

6. Pohlaví

- Muž
- Žena

7. Věk

- 18 – 30
- 31 – 40
- 41 – 50
- 51 – 60
- 60 a více

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Kateřina Příhodová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PaedDr. Alena Jůvová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Možnosti environmentální edukace ve vzdělávání dospělých
Název v angličtině:	Possibilities of environmental education in adult education
Anotace práce:	<p>Tato diplomová práce se zabývá environmentální edukací ve vzdělávání dospělých. Teoretická část obsahuje charakteristiku pojmů spojených se vzděláváním dospělých a environmentální edukací. Empirická část popisuje kvalitativní výzkum práce a jeho výsledky. Cílem praktické části je zjistit, jaké možnosti environmentální edukace ve vzdělávání dospělých se nabízejí v Pardubickém kraji.</p>
Klíčová slova:	vzdělávání dospělých, zájmové vzdělávání dospělých, environmentální edukace, ekocentrem
	<p>This diploma thesis deals with the environmental education in adult education. The theoretical part contains characteristics of concepts related to adult education and environmental education. The empirical</p>

Anotace v angličtině:	part describes qualitative research and its results. The aim of the practical part is to find out what the possibilities of environmental education in the adult education are offered in Pardubice region.
Klíčová slova v angličtině:	adult education, interest adult education, environmental education, ecocentre
Přílohy vázané v práci:	2
Rozsah práce:	91 stran
Jazyk práce:	Český jazyk